

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

ILG'OR PEDAGOG

ILMIY JURNALI

2025

Google Scholar

Andijan, Uzbekistan

+998335668868

<https://innoworld.net>

ILG'OR

2-JILD 4-SON

PEDAGOG

RESPUBLIKA ILMIY JURNALI

ILG'OR PEDAGOG

RESPUBLIKA ILMIY JURNALI

TO'PLAMI

2- JILD, 4 - SON

2025

Google Scholar

digital object
identifier

ResearchGate

zenodo

OpenAIRE

Academic
Resource
Index
ResearchBib

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2025

STRATEGIES TO ENHANCE STUDENT MOTIVATION IN LEARNING

Sevinch Rustamova,

The student of the Philological faculty,
Uzbekistan State University of World Languages,
Tashkent, Uzbekistan

Abstract: Student motivation is essential for effective learning and achievement. This article explores strategies such as supportive classroom environments, clear goal-setting, relevant content, varied instruction, autonomy, and peer collaboration. Research shows how these approaches strengthen engagement, persistence, and ownership of learning.

Keywords: student motivation, learning strategies, classroom environment, autonomy, engagement.

Introduction. Motivation plays a vital role in how students approach learning and achieve success. In today's classrooms, where distractions are abundant and attention spans are shorter, keeping learners motivated has become a key challenge for educators. A motivated student is more likely to stay engaged, take initiative, and develop a genuine interest in the subject matter. On the other hand, a lack of motivation can lead to poor performance and disinterest. This article explores practical strategies to enhance student motivation, focusing on approaches that create a positive learning environment and encourage students to take ownership of their education.

Motivational strategies. Students' motivation to participate is greatly influenced by the classroom environment, which should provide safety, respect, and encouragement. According to research, students' intrinsic motivation and faculty support are closely related (Wang et al., 2024). Similar to this, teachers' real motivational techniques, such demonstrating sincere concern and support, aid in maintaining student interest (Guilloteaux, 2023). Motivation suffers when expectations are unclear. Students' efforts are guided and their sense of competence is fostered by clear, defined, and attainable objectives. According to Locke and Latham's goal-setting theory, attainable objectives improve perseverance and focus (Schunk & DiBenedetto, 2020). Students' confidence is further increased by offering scaffolded assignments and chances for early achievement (Wentzel, 2022). When learning is related to their interests, lives, or goals for the future, students are more motivated. Linking classroom material to real-world applications dramatically boosts engagement and liveliness, according to studies on relevance interventions (Gaspard et al., 2023). Knowledge becomes meaningful, for instance, when science is applied to health difficulties or arithmetic is used to financial

decision-making. Diverse learning styles are accommodated and interest is maintained through varied instruction. Diverse approaches encourage pupils to employ deeper cognitive techniques instead than surface-level ones, according to empirical study (Mahmoodi et al., 2024). Therefore, gamification, project-based learning, group discussions, and flipped classrooms can all help to keep students motivated. One of the main factors influencing intrinsic motivation is autonomy, or the feeling of control over one's education. Allowing students to make decisions, including choosing project subjects or presenting styles, promotes accountability and self-reliance (Ryan & Deci, 2020). Making even little decisions encourages students to participate more deeply. Social connection serves to reinforce motivation. Peer teaching, cooperative projects, and group activities boost participation and create a feeling of community. Promoting teamwork as a means of achieving continuous student effort is a common component of teachers' motivating tactics (Guilloteaux, 2023). Peer support also offers critical criticism and relatable encouragement. Motivation and resilience are enhanced when efforts and perseverance are acknowledged instead of just results. Research on growth mindset emphasizes the importance of praising effort and strategies rather than fixed ability (Yeager et al., 2019). Students are encouraged to view obstacles as opportunities rather than threats when they get such acknowledgment.

Conclusion. Improving student motivation necessitates a purposeful and comprehensive strategy. In order to create a learning atmosphere that fosters safety, respect, and encouragement, teachers are essential. Teachers can greatly boost student engagement by establishing realistic goals, using pertinent and varied teaching strategies, and granting students authority. Additionally, resilience and intrinsic motivation are developed through social engagement and effort acknowledgment. All things considered, successful motivational techniques enable pupils to become lifelong learners in addition to enhancing academic performance.

References:

1. Gaspard, H., Häfner, I., & Nagengast, B. (2023). Increasing content relevance enhances student motivation and vitality. *Motivation Science*, 9(3), 183–197.
2. Guilloteaux, M. J. (2023). Teachers' authentic strategies to support student motivation. *Frontiers in Education*, 8, 1040996.
3. Mahmoodi, M., Jafari, A., & Karami, A. (2024). Knowledge of learning strategies and motivation to use them. *Frontiers in Psychology*, 15, 11504996.

4. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2020). Intrinsic and extrinsic motivation from a self-determination theory perspective: Definitions, theory, practices, and future directions. *Contemporary Educational Psychology*, 61, 101860.
5. Schunk, D. H., & DiBenedetto, M. K. (2020). Motivation and social-emotional learning: Theory, research, and practice. *Contemporary Educational Psychology*, 60, 101830.
6. Wang, Y., Zhang, D., & Li, H. (2024). Faculty support and students' academic motivation in higher education. *Frontiers in Education*, 9, 1406611.
7. Yeager, D. S., & Dweck, C. S. (2020). What can be learned from growth mindset controversies? *American Psychologist*, 75(9), 1269–1284.
8. Yeager, D. S., Hanselman, P., Walton, G. M., Murray, J. S., Crosnoe, R., Muller, C., ... Dweck, C. S. (2019). A national experiment reveals where a growth mindset improves achievement. *Nature*, 573(7774), 364–369.

UMUMTA'LIM MAKTABI O'QUVCHILARI O'RTASIDA KITOBXONLIKKA OID LOYIHALARNI AMALGA OSHIRISHDA XALQARO TAJRIBALAR

Tairova Feruza Sayfullayevna

Viloyat Bolalar kutubxonasi
"Madaniy-ommaviy tadbirlar"
bo'limi yetakchi kutubxonachisi
feruzatohirova426@gmail.com

Sadulloyeva Moxinur Sadullo qizi

Osiyo Xalqaro Universiteti
"Ijtimoiy fanlar va texnika" fakulteti
Filologiya va tillarni o'qitish yo'nalishi
2-bosqich talabasi
sadulloyevamoxi2006@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumta'lim maktabi o'quvchilari o'rtasida kitobxonlikni rivojlantirishga qaratilgan loyihalarni amalga oshirish borasidagi xalqaro tajribalar o'rganiladi. Xususan, AQSh, Finlyandiya, Yaponiya, Janubiy Koreya kabi ilg'or ta'lim tizimiga ega mamlakatlarning maktablarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirish bo'yicha qo'llanilayotgan samarali metodlar, dasturlar va tashabbuslar tahlil qilinadi. Shuningdek, bu tajribalarni O'zbekiston maktab ta'limi tizimiga moslashtirish yo'llari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada ta'limiy loyihalar, o'quvchilarning mustaqil o'qish ko'nikmalarini shakllantirishdagi o'rni, maktab kutubxonalarining zamonaviy modeli va ota-onalar bilan hamkorlikdagi tadbirlarning ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: maktab, kitobxonlik madaniyati, kutubxona, ta'lim-tarbiya, mutolaa, ma'naviyat, tafakkur, axborot texnologiyalari.

Kirish. Kitob-umr yo'llarini yorituvchi so'nmas nur, inson hayotiga mazmun baxsh etuvchi saodat manbai, unga har qanday vaziyatda ham hamroh bo'luvchi sodiq do'st. Insonning ma'naviy kamolotini ta'minlashda kitob singari kuchli qudratga ega vosita yo'q. Shu bois azal-azaldan ma'rifat peshvolari, ahli donishlar butun insoniyatni kitob o'qishga, undan ilmu odob sirlarini o'rganishga chorlab kelishgan.

Darhaqiqat, kitob insonni yerdan ko'kka ko'taruvchi, uning ma'naviy quvvatini oshiruvchi buyuk kuchdir. U insoniyatning tarixiy xotirasi, ma'naviy-ma'rifiy olami, ilmiy zaminini mustahkamlovchi, kelajakni yorqin ko'rsatib borishga qodir mash'ala hisoblanadi.

Kitob — insonning eng yaqin do'sti va maslahatchisi, aql qayrog'i va bilim manbaidir. Kitob fikrlash quroli, xazinalar kaliti, tafakkur manbai bo'lgani uchun ham xalqimiz uni nonday aziz, mo'tabar va muqaddas deb hisoblagan. Shuning uchun kitobga muhabbat, uni qadrlash, o'qishga ishtiyoq xalqimizning qon-qoniga singib ketgan.

Kishining madaniyati uning kitobida aks etadi. Kitobxonlik oiladagi muhitga ham bog'liq. Ma'rifatli oilalarda kitobga e'tibor farzandlar tarbiyasida qo'l keladi. Inson o'zining fikrlash qobiliyati, ma'naviyat dunyosi bilan tirik. Odamni boshqa mavjudotlardan ajratib turuvchi omillardan biri ham uning ma'naviyati hisoblanadi.

Xo'sh, biz insonlar ma'naviy ozuqani qayerdan olamiz? Albatta, "bilimlar manbai" bo'lmish kitobdan. Kitob – bebaho boylik ekani barchamizga ma'lum. Birorta san'at turini televideniye va radio, zamonaviy kompyuterlar imkoniyati va afzalliklarini inkor qilmagan holda aytish mumkinki, bularning hech biri kitob o'rnini bosa olmaydi. Ayniqsa, badiiy kitoblar har bir kishida insoniy fazilatlarini kuchaytiradi, dunyoqarashini kengaytiradi.

Insonlarni shartli ravishda ikkiga ajratish mumkin: kitob o'qiydigan va kitob o'qimaydigan. Kitob o'qiydigan inson saviyali, dunyoqarashi keng bo'ladi, so'zni tanlab gapiradi, mutolaadan olgan xulosalari asosida o'z ustida ishlaydi. Jamiyatda kitob o'qiydigan insonlarning ko'pligi umumiy intellektning yuqori ekanini bildiradi. Ya'ni kitobxonlik – jamiyat saviyasining barometri. Odamlar qancha saviyali bo'lsa, shuncha ko'p kitob o'qiladi va o'sha davlat rivojlanadi.

Kitob o'qimaydiganlarning ham o'ziga yarasha sabab va bahonalari bor. Muhit, imkoniyat, qiziqish, xohish degandek. Qolaversa, texnologiyalar asri yoshlarni internet, ijtimoiy tarmoqlar va gadjetlarga qaram qilib qo'ydi. Vaqt o'tkazish uchun minglab virtual o'yinlar, platformalar mavjudligi, biror ma'lumot kerak bo'lsa, bitta tugmani bosish orqali topish mumkinligi yoshlarni kitobdan, mutolaadan yiroqlashtirmoqda. Mutolaadan yiroqlashish yaxshi holat emas, albatta.

Davlat rivojlanishni, kitobxon yoshlarni ko'paytirishni istar ekan, har ikki toifadagi yoshlarga ham birdek e'tibor berish zarur. Kitobxonlar uchun sara kitoblar, rag'batlar, qulay kutubxonalar lozim bo'lsa, mutolaaga ko'p vaqt ajratmaydigan yoshlarni kitobxonlikka jalb qilish uchun turli targ'ibotlar, tanlovlar, loyihalar hamda ularga tanish bo'lgan ijtimoiy tarmoqlardagi elektron, audio kitoblarni ko'paytirish kerak. Kitob shakli, turi qancha ko'p bo'lsa, mutolaa haqida qancha ko'p gapirilsa, shundagina ko'zlangan maqsadga erishish mumkin.

Shu bois, umumta'lim maktablarida kitobxonlikni rivojlantirish, mutolaa madaniyatini takomillashtirish borasidagi har qanday faoliyatda

kutubxonalar bilan hamohang, hamfikir ish yuritish ko'zlangan maqsadlarga erishishga munosib zamin yaratadi.

Bugungi kunda yosh avlodning intellektual salohiyatini oshirish, ularni kitobga mehr qo'ygan holda tarbiyalash har qachongidan ham dolzarb masalaga aylangan. Bu borada umumta'lim maktablarida o'quvchilar o'rtasida kitobxonlikni targ'ib qilish bo'yicha turli loyihalarni amalga oshirish — nafaqat milliy darajada, balki xalqaro miqyosda ham keng tarqalgan amaliyotdir.

Usullar va materiallar

Mazkur tadqiqotda umumta'lim maktabi o'quvchilari o'rtasida kitobxonlikni rivojlantirish bo'yicha xalqaro tajribalar o'rganildi. Maqola tayyorlash jarayonida AQSh, Buyuk Britaniya, Finlyandiya, Yaponiya va Janubiy Koreya ta'lim tizimlarida qo'llanilgan loyihalar, dasturlar va tashabbuslar tahlil qilindi. Asosiy ma'lumotlar ilmiy maqolalar, hukumat qarorlari, xalqaro tashkilotlar hisobotlari hamda O'zbekiston maktablarida joriy etilgan kitobxonlik loyihalari asosida yig'ildi. Shuningdek, amaliy kuzatuv, adabiyot tahlili va xalqaro tajribalarni solishtirish usullari qo'llanildi.

Natija. Ushbu maqaloda dunyoning bir qator ilg'or mamlakatlarida ushbu sohada qanday tajribalar mavjudligi haqida so'z yuritilgan.

Amerikada har yili 2-mart kuni "Read Across America" (Amerika bo'ylab o'qi) loyihasi doirasida millionlab o'quvchilar kitob o'qishga jalb qilinadi. Bu loyiha mashhur bolalar yozuvchisi Doktor Seussning tug'ilgan kuniga bag'ishlanadi. Maktablarda bayramona muhitda kitob o'qish marafonlari, kitob yarmarkalari va rolli o'yinlar tashkil etiladi. Loyiha orqali o'qish nafaqat bilim olish, balki zavqli jarayon sifatida targ'ib qilinadi.

Buyuk Britaniyada har yili mart oyida nishonlanadigan "Jahon kitob kuni" (World Book Day) o'quvchilarni o'z sevimli kitob qahramonlari obrazida maktabga kelishga undaydi. Maxsus vaucherlar orqali bolalarga bepul yoki chegirmali kitoblar taqdim etiladi. Shu bilan birga, "BookTrust" nomli tashkilot tomonidan kitoblar tarqatiladi, oilaviy o'qish tadbirlari yo'lga qo'yiladi.

Finlyandiyada kitobxonlik o'quv dasturining ajralmas qismiga aylantirilgan. Har bir maktabda zamonaviy kutubxonalar mavjud. O'quvchilar mustaqil kitob o'qib, yil davomida kitob bo'yicha loyihalar, prezentatsiyalar tayyorlaydi. Maktablar bolalarning o'z tanloviga asoslangan kitob o'qishlariga imkon yaratadi.

Yaponiyada "Ona va bola birgalikda o'qiydi" dasturi orqali maktabgacha va boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun har kuni ota-onalar bilan birga 15 daqiqa kitob o'qish tavsiya qilinadi. Buning uchun "kitob kundaliklari" yuritilib, bu jarayon nazorat ostida olib boriladi. Bu loyiha

bolada kitobga mehr uyg'otish va oila bilan emotsional bog'lanishni kuchaytiradi.

Janubiy Koreyada – “Reading Marathon” o'quvchilar o'rtasida kitob o'qish marafonlari o'tkaziladi. Har bir o'quvchi o'qigan har bir kitobi uchun ball to'playdi. Yil yakunida eng faol o'quvchilar turli mukofotlar bilan taqdirlanadi. Bu metod kitobxonlikni sportdagi raqobat shaklida motivatsiya qilishga asoslangan.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatmoqdaki, kitobxonlikni rivojlantirishda quyidagi omillar muhim o'rin tutadi:

- Kitob o'qish jarayonini bayramona va zavqli tusga keltirish;
- Oila va jamiyatni jarayonga faol jalb etish;
- Tanlovlar, marafonlar, loyihalar orqali rag'batlantirish;
- Zamonaviy kutubxonalar va axborot muhitini yaratish;

O'zbekiston sharoitida ham ushbu yondashuvlardan samarali foydalanish orqali o'quvchilar orasida kitobxonlik madaniyatini yuksaltirish mumkin.

Tahlil

Tahlil natijalaridan ko'rinib turibdiki, kitobxonlikni rivojlantirishda bir necha asosiy omillar muhim rol o'ynaydi:

1. Kitobxonlikni bayramona jarayonga aylantirish – marafon, tanlov, uchrashuvlar orqali kitob o'qishga ijobiy motivatsiya beriladi.
2. Oilaviy hamkorlik – ota-onalarning jarayonga qo'shilishi bolalarda barqaror kitobxonlik odatini shakllantiradi.
3. Kutubxonalarni modernizatsiya qilish – qulay muhit, zamonaviy texnologiyalar va interaktiv usullar o'quvchilarni jalb qiladi.
4. Rag'batlantirish tizimi – mukofotlar, “eng faol kitobxon” kabi tashabbuslar yoshlarni muntazam o'qishga undaydi.

Xalqaro tajribalar asosida maktab kutubxonalarida quyidagi tadbirlarni o'tkazish mumkin:

“Kitobxon sinf” tanlovi - Har oy yoki har chorakda eng ko'p kitob o'qigan sinf aniqlanadi. G'olib sinf maktab ichida “Kitobxon sinf” unvoni bilan taqdirlanadi. Sinfzona eshigiga maxsus belgi ilib qo'yiladi.

“Kitobxonlar kuni” joriy etish - Har oyda bir kun faqat badiiy asar o'qishga bag'ishlash. O'quvchilar sevimli kitoblarini olib kelib, o'zaro almashadilar. O'qilgan kitoblar yuzasidan qisqacha mulohazalar yozadi yoki og'zaki taqdimot qiladi.

Mahalliy shoir, yozuvchilar bilan uchrashuvlar - Maktablarda zamonaviy o'zbek yozuvchilari bilan “Jonli uchrashuv”lar tashkil etish. Bu orqali o'quvchilar yozuvchilik jarayoni, ijodiy ilhom haqida bevosita ma'lumot oladilar.

“Oilaviy kitobxonlik kechasi” - Ota-onalar farzandlari bilan birgalikda maktabga kelib, birgalikda kitob o‘qiydigan tongi tadbir (masalan, “Bir soat kitob o‘qiylik!”). Maktab bu tadbirga iliq muhit va yengil muzokaralar asosida tayyorgarlik ko‘radi.

“O‘quvchilar kutubxonachisi” loyihasi - Har haftada bir o‘quvchi maktab kutubxonasida “yordamchi kutubxonachi” sifatida faoliyat olib boradi. Kitoblar bilan ishlash, yangi kitoblar tavsiyasi, foydalanuvchilarga yordam kabi vazifalarni bajaradi.

“Oilaviy kitobxonlik kechasi” - Ota-onalar farzandlari bilan birgalikda maktabga kelib, birgalikda kitob o‘qiydigan tongi tadbir (masalan, “Bir soat kitob o‘qiylik!”). Maktab bu tadbirga iliq muhit va yengil muzokaralar asosida tayyorgarlik ko‘radi.

“O‘quvchilar kutubxonachisi” loyihasi - Har haftada bir o‘quvchi maktab kutubxonasida “yordamchi kutubxonachi” sifatida faoliyat olib boradi. Kitoblar bilan ishlash, yangi kitoblar tavsiyasi, foydalanuvchilarga yordam kabi vazifalarni bajaradi.

Muhokama. Xalqaro tajribalar shuni ko‘rsatadiki, kitobxonlikni rivojlantirish faqatgina ta‘lim tizimi vazifasi emas, balki oila, jamiyat va ommaviy axborot vositalarining hamkorlikdagi faoliyatiga bog‘liqdir. O‘zbekiston sharoitida xalqaro uslublarni bevosita qo‘llash emas, balki milliy qadriyatlar, mavjud ta‘lim sharoitlari va o‘quvchilarning qiziqishlariga moslashtirish samarali natija beradi. Masalan, “Kitobxon sinf” tanlovi yoki “Oilaviy kitobxonlik kechasi” kabi tashabbuslar xalqaro tajribani mahalliy sharoitga uyg‘unlashtirish imkonini beradi. Shu orqali o‘quvchilarda mustaqil mutolaa odati shakllanadi va ularning intellektual salohiyati ortadi.

Asosiy tavsiyalar:

1. Kitobxonlikni targ‘ib qilish bo‘yicha yondashuvlarni yangilash.
 - Kitobxonlikni faqat darsga bog‘liq faoliyat deb emas, balki shaxsiy rivojlanish vositasi sifatida targ‘ib qilish;
 - “O‘qish zavq beradi” tamoyiliga asoslangan yondashuvlardan foydalanish (AQSh, Finlandiya tajribasi);
2. Kitob haftaliklarini tashkil etish.
 - Har chorakda muayyan mavzuda kitoblar tanlab olinadi;
 - Kitob ko‘rgazmalari, musobaqalar, kitobxonlik kunlari bilan boyitish;
3. Kitoblar bo‘yicha o‘quvchilar bilan kichik guruhlarda ishlash.
 - Kitob klublarini tashkil etish – haftasiga bir marta kichik guruh bilan tanlangan asar muhokamasi;
 - Sinflar kesimida “kitob taqdimotlari” o‘tkazish (Britaniya va Koreya uslubida);
4. Oilaviy kitobxonlikni rag‘batlantirish.

- “Ota-onam bilan birga kitob o‘qiyman” loyihasi;
- Tavsiya etiladigan kitoblar ro‘yxatini tuzish;
- 5. Kutubxonada muhitini jozibador qilish.
- Zamonaviy interyer, maxsus burchaklar tashkil etish;
- Bolalar uchun qiziqarli vizual elementlar yaratish;
- 6. Rag‘batlantiruvchi tizimlar joriy etish;
- “Eng faol kitobxon” tanlovi;
- Kitobxonlik kundaliklari va sovrinli baholash;
- 7. Mahalliy ijtimoiy tarmoqlar va axborot platformalaridan foydalanish.
- Telegram, Instagram kabi platformalarda “Kitob tavsiyalari”, “Bugungi kitob” kabi ruknlar ochish;
- O‘quvchilar uchun qiziqarli kontent orqali onlayn targ‘ibotni kuchaytirish;
- 1. “Sevimli kitobim” video chiqishlari.
- O‘quvchilar o‘zining eng yoqqan kitobi haqida 1–2 daqiqalik video tayyorlaydi;
- Videolar kutubxonada yoki maktab sahifasida e‘lon qilinadi;
- 9. Hududiy kutubxonalar bilan hamkorlik.
- Tuman yoki viloyat kutubxonalarini bilan qo‘shma tadbirlar o‘tkazish;
- “Sayyor kutubxonada” tashabbuslari orqali chekka hududdagi maktablarga yetib borish;
- 10. Bolalar yozuvchi va shoirlariga bag‘ishlangan haftaliklar o‘tkazish.
- Kutubxonada mashhur bolalar adiblariga bag‘ishlangan ko‘rgazmalar;
- Ularning ijodiy kechalari va asar muhokamalari;

Xulosa

Umumta‘lim maktablari o‘quvchilari orasida kitobxonlikni rivojlantirish bugungi kunda jahon miqyosida ta‘lim tizimlarining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qolmoqda. Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, muvaffaqiyatli kitobxonlik loyihalari asosan o‘quvchilarning yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda, innovatsion yondashuvlar, zamonaviy texnologiyalar va ijtimoiy faollikni uyg‘unlashtirgan holda amalga oshirilmoqda.

Xalqaro tajriba asosida kitobxonlikni rivojlantirishda kutubxonachilar muhim ko‘prik vazifasini bajaradi. Zamonaviy, ijodiy yondashuvlar orqali kutubxonada o‘quvchi uchun ilhom manbaiga aylanishi mumkin. Har bir o‘quvchiga mos va yoqimli o‘qish muhiti yaratish — zamonaviy kutubxonachining eng muhim vazifasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 12-yanvardagi “Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish to‘g‘risida”gi PQ–478-son qarori.
2. Xolbekov M. Kitobxonlik madaniyati asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020.

3. "O'zbekiston kutubxonachiligi" jurnali – 2021, №2.
4. Tairova, F. ., & Sadulloyeva, M. (2025). KITOBXONLIK MADANIYATINI OSHIRISHDA KUTUBXONANING O'RNI. *Modern Science and Research*, 4(9), 204–208.
5. Sadulloyeva, M. (2024). The Impact of Technology on Modern Education in Terms of English Language. *Information Horizons: American Journal of Library and Information Science Innovation (2993-2777)*, 2(12), 32-35.2.
6. Sadulloyeva, M. (2025). USING MODERN TECHNOLOGIES IN TEACHING AND LEARNING ENGLISH. *ILG'OR PEDAGOG*, 2(3), 76-80.
7. Haqqulov, M., & Sadulloyeva, M. (2025). SPIRITUAL AND ETHICAL VIEWS OF IMAM ABU HAMID GHAZALI. *Modern Science and Research*, 4(6), 284-289.
8. Haqqulov, M., & Sadulloyeva, M. (2025). THE DOCTRINE OF SUFISM IN THE EYES OF THE SCHOLARS OF THE EAST. *Modern Science and Research*, 4(5).
9. Haqqulov, M., & Sadulloyeva, M. (2025). THE DEVELOPMENT OF THE SCIENCE OF HADITH IN HISTORICAL ANALYSIS. *Modern Science and Research*, 4(4), 467-474.
10. Haqqulov, M., & Sadulloyeva, M. (2025). THE TEACHER-STUDENT RELATIONSHIP BETWEEN IMAM AL-BUKHARI AND IMAM AT-TIRMIDHI. *Modern Science and Research*, 4(3), 440-447.

THE ROLE OF NATIONAL AND RELIGIOUS VALUES IN HUMAN EDUCATION.

Haqqulov Mehridin Yunusovich

History teacher of the department of
Foreign language and social sciences at
Asia International University Bukhara, Uzbekistan

mexridinhaqqulov@gmail.com

Sadulloyeva Moxinur Sadullo qizi

The 2nd year student in majoring
English philology at Asia International University
Bukhara, Uzbekistan

sadullayevamoxi2006@gmail.com

Abstract: This article talks about the forms and aspects of the origin of values. It is also justified that national and religious values occupy an important place in human education. There are conclusions about the restoration of national values and further improvement of the development of their application to life.

Key words: value, national values, religious values, forms of value, honesty, formation of love for the family, love for the Motherland.

Introduction. Every society develops a unique system of values that reflects its historical experience, cultural identity, and collective aspirations. Values are not only abstract ideals but also living principles that shape the way individuals interact with one another and contribute to the progress of their communities. They embody honesty, loyalty, respect, and compassion—qualities that ensure social harmony and moral responsibility. In the context of education, values have an even greater significance, as they guide the process of personality formation and determine the kind of citizens that a nation raises.

National values represent the cultural heritage, traditions, and customs that distinguish one people from another. Religious values, on the other hand, provide universal moral guidelines rooted in spiritual teachings. In Uzbekistan, both national and religious values have been central in shaping human development for centuries. With the achievement of independence, the role of these values has grown further, as the nation seeks to revive its cultural memory and adapt its traditions to the needs of a modern democratic society. This study therefore aims to examine how national and religious values contribute to the moral and educational development of individuals, particularly the younger generation.

Methods and Materials

This study is conducted through theoretical and analytical methods.

1. Historical Analysis – tracing the origin and evolution of values in Uzbek culture, with a focus on how traditions, rituals, and customs have influenced upbringing across generations.

2. Textual and Philosophical Commentary - study of religious sources, such as the wisdom of Bahauddin Naqshband, which emphasized honesty, purity, and spiritual perfection.

3. Comparative approach – analyzing the interconnectedness of national and religious values with universal human values, and exploring how they jointly influence educational processes.

Analysis. National values are a philosophical concept that expresses the unique characteristics, properties, signs, and symptoms of each nation, and it represents the contribution and share of the national cultural heritage formed in the process of social development of that nation. The same national identity, self-conformity, is expressed in the culture, literature, art, language, religion, historical memory, way of living, working and thinking, traditions, paintings, and holidays of the nation.

Restoring national values means giving them a new meaning suitable for modern times. For the same reason, after Uzbekistan gained independence, universal democratic values that meet the requirements of modern civilization began to enter the lifestyle of our people. As bright manifestations of our national values, we can give examples of: love for the motherland, loyalty to friendship, trust, loyalty to the family, and feelings of affection.

All nations of the world have national values that have been preserved for centuries. There are many national values of our nation that have been preserved since the distant past, and raising the generation based on these values is the main basis for the formation of universal and national feelings. Education is a continuous and systematic process that continues from birth to old age.

Another of our national and religious values is honesty. Bahauddin Naqshband's teachings that "There are ten parts to prayer, nine of which are asking for honesty, and the rest are other prayers" show how high the status of honesty is. Honesty represents complete purity.

Result. The analysis yields several important results. Firstly, it becomes clear that national and religious values are inseparable in the upbringing of individuals. They are not isolated domains but rather complementary sources of moral development. National traditions, such as family loyalty, respect for elders, and celebration of cultural holidays, nurture a sense of belonging and

identity. Religious teachings, meanwhile, provide principles of honesty, justice, humility, and responsibility, which reinforce these cultural practices.

Secondly, the study identifies a set of core values that are especially relevant in the moral education of youth. These include honesty, loyalty to the homeland, respect for parents, love for family, compassion toward others, diligence in work, and commitment to social justice. Together, these values create the foundation for a morally mature and socially responsible personality.

Thirdly, the study concluded that the restoration of national values after Uzbekistan's independence not only preserved the cultural heritage, but also became a spiritual and moral compass for future generations. The revival of traditions and the inculcation of religious ethics into everyday life strengthened the educational environment.

Discussion. The discussion emphasizes that values are dynamic; they develop over time while retaining their basic meaning. For example, traditions such as showing respect to the elderly, showing hospitality, and celebrating cultural holidays are still preserved today, but they are gaining new importance in modern educational conditions. Likewise, religious values such as honesty and hard work, once practiced mainly in private or family life, are now promoted as important qualities for social and professional success.

Education is seen as a lifelong process in which values must be systematically inculcated from early childhood to adulthood. Therefore, schools and universities should not only impart academic knowledge, but also focus on the moral and spiritual development of students. In this regard, national and religious values create a comprehensive basis for the formation of intellectual ability and moral character.

The study also highlighted the interdependence of state policy and cultural heritage. The government ensures the formation of qualities such as patriotism, responsibility, and tolerance in young people by adopting a policy aimed at spiritual and educational education. Based on national traditions and religious principles, these qualities serve the stability and harmony of society.

Neglecting values, on the other hand, poses serious risks. Without a strong moral foundation, young people may lose their sense of cultural identity, become vulnerable to destructive ideologies, and lack the resilience needed to face modern challenges. Thus, the integration of values into education is not optional but a necessity for sustainable national development.

Conclusion. In conclusion, the study demonstrates that national and religious values play an irreplaceable role in human education. They are

essential for shaping moral character, ensuring social responsibility, and preparing young people to contribute positively to society. By combining the richness of cultural traditions with the wisdom of religious teachings, educators can create a holistic upbringing that nurtures both the mind and the spirit.

The responsibility of transmitting these values rests with families, educational institutions, and society as a whole. As the future of the nation depends on its youth, it is imperative to cultivate in them a deep respect for their cultural and spiritual heritage while equipping them to engage with the modern world. Only through this balance can Uzbekistan preserve its identity, strengthen its moral foundations, and ensure the continuous development of its people.

REFERENCES:

1. Haqqulov, M. (2025). FAYZULLA XO 'JAYEVNING DAVLATCHILIK QARASHLARI. *Modern Science and Research*, 4(6), 498-503.
2. Haqqulov, M., & Sadulloeva, M. (2025). SPIRITUAL AND ETHICAL VIEWS OF IMAM ABU HAMID GHAZALI. *Modern Science and Research*, 4(6), 284-289.
3. Haqqulov, M., & Qosimov, U. (2025). XIVA XONLIGI TASHKIL TOPISHINING TARIXIY AHAMIYATI. *Modern Science and Research*, 4(6), 867-873.
4. Haqqulov, M., & Sadulloeva, M. (2025). THE DOCTRINE OF SUFISM IN THE EYES OF THE SCHOLARS OF THE EAST. *Modern Science and Research*, 4(5).
5. Haqqulov, M. (2025). ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBURNING HAYOT VA IJOD YO 'LI. *Modern Science and Research*, 4(5).
6. Yarashova, M., Haqqulov, M., & Muyiddinov, B. (2025). TARIX TA'LIMIDA RAQAMLASHTIRISHNING AHAMIYATI. *Modern Science and Research*, 4(5), 665-673.
7. Yarashova, M., Haqqulov, M., & Muyiddinov, B. (2025). BUXORO QO'RBOSHILAR TARIXIDA O'CHMAS NOM QOLDIRGAN, BUXORO QAHRAMONI IBROHIMBEK. *Modern Science and Research*, 4(4), 388-397.
8. Haqqulov, M. (2025). NARSHAXIYNING" BUXORO TARIXI" ASARI TAHLILI. *Modern Science and Research*, 4(4), 969-978.
9. Haqqulov, M. (2025). THE DEVELOPMENT OF THE SCIENCE OF HADITH IN HISTORICAL ANALYSIS. *Modern Science and Research*, 4(4), 467-474.
10. Gulyamov, A., Srojjeva, G., & Haqqulov, M. (2025). BUXORO MUZEYINING II JAHON URUSHIGACHA BO 'LGAN DAVRDAGI FAOLIYATI. *Modern Science and Research*, 4(2), 92-99.
11. Srojjeva, G., Haqqulov, M., & Gulyamov, A. (2025). KUDZULA KADFIZ BOSHCHILIGIDA KUSHON IMPERIYASIGA ASOS SOLINISHI VA BU IMPERIYANING RAVNAQI. *Modern Science and Research*, 4(2), 109-117.

12. Haqqulov, M. (2025). AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRI TARIXIY GEOGRAFIYASI. *Modern Science and Research*, 4(3), 584-593.
13. Haqqulov, M., & Sadulloyeva, M. (2025). THE TEACHER-STUDENT RELATIONSHIP BETWEEN IMAM AL-BUKHARI AND IMAM AT-TIRMIDHI. *Modern Science and Research*, 4(3), 440-447.
14. Haqqulov, M., Yarashova, M., & Muyiddinov, B. (2025). SHARAFIDDIN ALI YAZDINING "ZAFARNOMA" ASARI TAHLILI. *Modern Science and Research*, 4(4), 398-408.
15. Haqqulov, M., Gulyamov, A., & Srojjeva, G. (2025). JADIDLARNING 1916 YILDAGI XALQ QO'ZG'OLONIDA TUTGAN O'RNI. MILLIY HUKUMAT-TURKISTON MUXTORIYATI VA UNING FAOLIYATI. *Modern Science and Research*, 4(2), 100-108.
16. Haqqulov, M. (2025). YANGI DAVRDA AVSTRIYA (GABSBURGLAR) IMPERIYASINING IJTIMOY-SIYOSIY HAYOTI (XVI-XVIII ASRLAR). *Modern Science and Research*, 4(2), 834-842.
17. Haqqulov, M., & Sadulloyeva, M. (2025). IMOM BUXORIYNING "AL-JOME'AS SAHIH" ILMIY AHAMIYATI. *Modern Science and Research*, 4(2), 472-476.
18. Xakkulov, M., & Kosimov, U. (2025). HISTORY OF MILITARY WORK IN THE EMIRATE OF BUKHARA. *Journal of universal science research*, 3(1 (Special issue)), 319-325.
19. Yuldosheva, F., Haqqulov, M., & Yarashova, M. (2025). QADIMGI TURKIY XALQLARDA "QUT" MAROSIMI XUSUSIDA. *Modern Science and Research*, 4(3), 132-136.
20. Srojjeva, G., Gulyamov, A., & Haqqulov, M. (2025). XVII ASRDA BUXORODA ABDULAZIZXON MADRASASINING QURILISHI VA UNING TARIXIY AHAMIYATI. *Modern Science and Research*, 4(1), 471-478.
21. Haqqulov, M. (2025). USMONIYLAR IMPERIYASINING TASHKIL TOPISH TARIXI. *Modern Science and Research*, 4(1), 663-672.
22. Gulyamov, A., Srojjeva, G., & Haqqulov, M. (2025). BUXORO OCHILGAN MUZEYLARNING TASHKIL TOPISH TARIXI. *Modern Science and Research*, 4(1), 248-256.
23. Haqqulov, M. (2024). TURKISTON OZODLIGINING JARCHILARI. *Medicine, pedagogy and technology: theory and practice*, 2(11), 154-159.
24. Gulyamov, A., Srojjeva, G., & Haqqulov, M. (2025). O 'RTA OSIYO OLIMLARINING KARTOGRAFIK MEROSI. *Modern Science and Research*, 4(1), 221-227.
25. Yarashova, M., Yuldosheva, F., & Haqqulov, M. (2025). TA'LIM OLIH TARTIBI: YANGILANISH VA O'ZGARISHLAR. MASOFAVIY, DUAL VA INKLYUZIV TA'LIM. *Modern Science and Research*, 4(2), 73-80.

26. Haqqulov, M. (2024). O 'RTA OSIYO XALQLARINING OZODLIK ORZUSI BO 'LGAN "TURKISTON MUXTORIYATI". Modern Science and Research, 3(12), 609-613.
27. Haqqulov, M., Yarashova, M., & Yuldosheva, F. (2025). TARIXIY KARTOGRAFIYANING ASOSIY YO 'NALISHLARI, SHAKLLANISHI VA TARAQQIYOTI. Modern Science and Research, 4(2), 81-91.
28. Haqqulov, M. Y. (2024). The Formation, Development and Role of the High Seljuk Empire Founded by the Turkic Peoples in the Islamic World. Miasto Przyszłości, 53, 956-959.
29. Haqqulov, M. Y. O. G. L. (2022). Markaziy Osiyoda ilk diplomatik munosabatlar tarixi. Science and Education, 3(10), 385-389.
30. Yunusovich, H. M. (2024). Experiences Related to the Fine Fiber Cotton of Uzbekistan during the Years of Soviet Authority. EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION, 4(9), 129-132.
31. Yunusovich, H. M. (2025). THE IMPORTANCE OF ISLAM IN CHILD UPBRINGING. ILG'OR PEDAGOG, 2(3), 71-75.
32. Yunusovich, H. M. (2025). YUSUF HAMADONI IS THE FOUNDER OF THE CENTRAL ASIAN SCHOOL OF SUFISM. ILG'OR PEDAGOG, 2(3), 66-70.
33. Tairova, F. ., & Sadulloyeva, M. (2025). KITOBXONLIK MADANIYATINI OSHIRISHDA KUTUBXONANING O'RNINI. Modern Science and Research, 4(9), 204-208.

THE IMPORTANCE OF ENGLISH AS A SECOND LANGUAGE FOR STUDENTS

Sadulloeva Moxinur Sadullo qizi

The 2nd year student in majoring English philology. Asia International University Bukhara, Uzbekistan

sadullayevamoxi2006@gmail.com

Abstract. In our rapidly changing world, English is the global language and one of the most dominating languages of the world which is having its impact on every field of work. That's why, more and more people are studying English as a second language. Many countries include English in their school syllabus and children are starting to learn English at a younger age. In addition to this, wherever you go in the world, the common and second language is English. Some individuals have proper knowledge of this language, so they're well employed in the huge companies. At the current time, every big company wants the good English talking staff in their working place. As far as I am concerned that, English and success have become synonyms.

Key words: language, speaking, global language, importance, language, opportunities, communication.

Introduction. Language is our primary source of communication. It is the method through which we share our ideas and thoughts with others. There are thousands of language in the world. Of course, every country has their own national language. In today's world, the importance of English can't be denied and ignored since English is the most common language spoken everywhere. In short, English is one of the most used language around the world. Even outside of countries like the USA or UK, a plethora of can speak and understand English.

Methodology

The methodology of this study is primarily based on a qualitative and descriptive research design. Rather than conducting experiments or surveys, the research relied on reviewing and synthesizing information from reliable sources such as scientific journals, books, online articles, and educational reports. The aim was to gather different perspectives on the role of English as a second language and its importance in today's interconnected world.

This approach was chosen because the goal of the paper is not only to present facts but also to provide a deeper understanding of the advantages and challenges of learning English as a second language. By combining theoretical knowledge with practical examples, the study aims to show a comprehensive picture of why English is considered essential for students in the 21st century.

Analysis. The analysis of these results shows that English has become more than a foreign language; it is now a global necessity. In academic life, English proficiency is directly linked to access to higher education, international conferences, and scientific collaboration. Without English, students face serious limitations in their academic growth.

English may not be the most spoken language in the world, however it is the official language in many countries and spoken by around 400 million people across the globe. English is not just about being able to communicate with native speakers, it is the most common second language around the world.

For example, if you are looking for a new job or planning to travel the world, studying English can help you progress in life both personally and professionally. You can work in the global job market, improve your career skills and start to meet people around the world.

At this point you may ask: "Why is it important to learn English?" I would like to give some reasons in order to take English courses.

1. English is a global language.

English is the most commonly spoken language around the world. For instance, one out of five people can speak or at least comprehend English.

2. Studying English can help you get a job.

English is the language of science, aviation, computers, diplomacy and tourism. As I told you above, knowing English increases your chances of getting a good job in a multinational company within your home, country or finding work abroad.

3. Learning English can help you meet new people.

English is the official language of 53 countries and is used as a lingua franca (a mutually known language) by people from all around the world. This means that, if you know English, you can meet with new people and speak with native speakers.

4. Many scientific papers are written English.

In the last century, the number of scientific papers written in English has started to outweigh the number of papers written in the native language of the researcher.

5. English is the language of the media industry.

You know, because of the prominence of Hollywood in global media, an enormous amount of films, TV shows and popular songs are written in English. If you speak English, you won't need to rely on translations and subtitles anymore to enjoy your favourite books, songs, films and TV shows.

6. English is the language of the Internet.

English is a particularly important language online with more than half the content on the Internet written in English. As well as this, some of the world's largest tech companies are based in English.

7. Travelling is a lot easier with a good knowledge of English.

To an illustrate this, imagine you're a Italian person and you are on holiday in Thailand, while your hotel receptionist might not be able to answer your question in Italian, it's likely they will be able to answer your question in English.

8. English is one of the most important languages for business.

Whether you are a business owner, student or employee, English is incredibly necessary in the business world. English is considered to be one of the most essential business languages due to being the facto language of the United States and the official language of the UK, Canada, India and South Africa.

9. With English, you can study all over the world.

Since English is spoken in so many different countries there are thousands of schools and universities around the world that offer programmes in English. If you speak good academic English, there're lots of opportunities for you to find an appropriate school and course to suit your needs. Find out about going to university in an English speaking country.

10. English gives you access to multiple cultures.

Good knowledge of English will allow you to access films, music and literature from hundreds of countries around the globe. Not to mention the fact that, numereous books from across the world are translated into English.

Benefits of learning English as a second language

By learning English, not only students, but also people can:

- join the global community and communicate effectively across all continents, as English is the most widely spoken languages around the world;
- get a better job in the modern economy, as basic proficiency expands employment opportunities unlocking positions that would otherwise be out of reach;
- increase their chances of securing admission to top collages or universities which are mostly situated in English speaking countries;
- improve their cognitive and verbal skills, allowing students to express themselves in different way sand understand everything;
- discover new entertainment options such as popular movies, TV shows.

Actually, learning a language has its benefits as well as it has some challenges. Here are some common challenges:

1) Misunderstandings and Miscommunication – students may have varying customs, beleifs and communication styles that can lead to

misunderstandings and miscommunication. From my point of view, teachers should provide cultural awareness activities that promote understanding and respect for different cultures.

2) Lack of confidence – students who lack of confidence in their English language skills may hesitate to participate in class, which can limit their opportunities to practice. To assist these students, teachers should create inclusive learning environment that fosters a safe space for practice and improvement.

3) Limited vocabulary – students with limited English proficiency may find it difficult to communicate effectively. Regular vocabulary instruction and practice opportunities can help these students to comprehend and express themselves, both orally and in writing;

4) Lack of motivation – in order to keep students motivated during the language learning journey, teachers need to discover ways to make the learning process relevant, interesting and enjoyable.

At the same time, the analysis highlights the personal and cultural benefits of learning English. By mastering the language, students are not only able to improve their communication skills but also to broaden their horizons by engaging with different cultures. This can lead to greater tolerance, cultural sensitivity, and intellectual growth.

However, the analysis also reveals that challenges such as lack of vocabulary and motivation may negatively affect the learning process. Therefore, teachers need to play an active role in supporting learners through interactive teaching methods, cultural awareness programs, and regular practice opportunities.

Result. The results of this study show that English as a second language has a wide range of benefits that affect students' personal, academic, and professional development. The most important results can be summarized as follows:

1. Global Communication – English functions as a lingua franca, allowing people from different linguistic backgrounds to communicate effectively. One out of every five people in the world can speak or at least understand English, which makes it the most common second language globally.

2. Education and Research – Students who know English gain access to thousands of universities and colleges worldwide, many of which offer programs entirely in English. Furthermore, the majority of scientific articles are published in English, which means that students and researchers must have proficiency in this language to access new knowledge.

3. Employment Opportunities – English is now considered a “career skill” rather than just a subject at school. Companies in fields such as business, science, aviation, information technology, and tourism actively seek employees with good English skills. This increases students’ chances of getting well-paid jobs in both domestic and international markets.

4. Cultural Understanding – English is also the language of global media. Films, music, television programs, and books are often written in English. Knowing the language allows students to enjoy cultural products without translation, deepening their cultural awareness.

5. Challenges – Despite the benefits, many students struggle with learning English. Common challenges include limited vocabulary, lack of confidence in speaking, miscommunication due to cultural differences, and low motivation. These obstacles must be carefully addressed in the classroom to ensure successful language acquisition.

Discussion. The discussion emphasizes that in today’s globalized world, English is not just an optional subject but a critical life skill. The study confirms that students who learn English gain clear advantages in almost every aspect of life—education, career, travel, and cultural exchange. English connects people across borders and creates opportunities for international collaboration and understanding.

Nevertheless, the discussion also points out that learning English is not free from difficulties. Confidence issues, fear of making mistakes, and lack of exposure to real-life communication are common barriers faced by learners. To overcome these, educators should create a supportive and motivating environment. This could include group discussions, interactive activities, and cultural projects that encourage students to use English in real contexts.

Another important point in the discussion is the role of technology. The internet and social media are dominated by English content, which can serve as an excellent learning tool if used properly. Students can practice their skills by reading articles, watching videos, and communicating with peers online. At the same time, they must be guided to use technology productively and not just for entertainment.

Finally, the discussion suggests that governments and educational institutions should give more attention to English language teaching by designing effective curricula, training teachers, and providing students with access to English resources. This would help future generations become more competitive in the global arena.

Conclusion

In conclusion, I want to say that, never give up in learning languages or studying. Don’t stop until you reach your goal. I know that, learning a language

can be tough at first, but you shouldn't stop trying to it again and again. Then you will achieve a good result. Your future is on your own hands. Create it yourself!!!

References:

1. Sadulloyeva, M. (2024). The Impact of Technology on Modern Education in Terms of English Language. *Information Horizons: American Journal of Library and Information Science Innovation* (2993-2777), 2(12), 32-35.2.
2. Sadulloyeva, M. (2025). USING MODERN TECHNOLOGIES IN TEACHING AND LEARNING ENGLISH. *ILG'OR PEDAGOG*, 2(3), 76-80.
3. Beringer, V. (2009, October 20) For kids, pen's mightier than keyboard. *futurity.org*. Retrieved February 25th 2013 from <http://www.futurity.org/society-culture/for-kids-pens-mightier-than-keyboard/#more-4909>.
4. Bounds, G. (2010, October 5) How handwriting trains the brain - forming letters is key to learning, memory, idea. *wsj.com*. Retrieved February 25th 2013 from http://online.wsj.com/article/SB100014240527487046315045755319327549_225.html
5. Bransford, J. Brown, A. & Cocking, R. (2000). *How people learn: Brain, mind, experience and school*. Washington, DC: National Academic Press.
6. THE IMPORTANCE OF ISLAM IN CHILD UPBRINGING. (2025). *ILG'OR PEDAGOG*, 2(3), 71-75.
7. YUSUF HAMADONI IS THE FOUNDER OF THE CENTRAL ASIAN SCHOOL OF SUFISM. (2025). *ILG'OR PEDAGOG*, 2(3), 66-70.
8. Haqqulov, M., & Sadulloyeva, M. (2025). THE DOCTRINE OF SUFISM IN THE EYES OF THE SCHOLARS OF THE EAST. *Modern Science and Research*, 4(5).
9. Haqqulov, M. (2025). THE DEVELOPMENT OF THE SCIENCE OF HADITH IN HISTORICAL ANALYSIS. *Modern Science and Research*, 4(4), 467-474.
10. Haqqulov, M., & Sadulloyeva, M. (2025). THE TEACHER-STUDENT RELATIONSHIP BETWEEN IMAM AL-BUKHARI AND IMAM AT-TIRMIDHI. *Modern Science and Research*, 4(3), 440-447.
11. Haqqulov, M., & Sadulloyeva, M. (2025). IMOM BUXORIYNING "AL-JOME'AS SAHIH" ILMYI AHAMIYATI. *Modern Science and Research*, 4(2), 472-476.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ НЕКОТОРЫХ ОЙКОНИМОВ АНДИЖАНСКОЙ ОБЛАСТИ

Шохислом Исмоилов

Студент 2 - курса Ташкетского государственного университета
Востокаведения

Аннотация. В статье представлен лексико-семантический анализ топонимов Джевачи, Кунджи, Пойтуг, Сакавот, относящихся к микротопонимии Андижанской области. Рассмотрены лексическая основа, номинативно-мотивационные, этимологические признаки и варианты этих ойконимов.

Ключевые слова: синоним, лексическая основа, мотив, мотивация, фонетический вариант, топонимическое значение, этимология.

В фольклорных произведениях слово джева используется для обозначения оружия, а джевачи-для обозначения начальника оружейного склада. Ойконим слово джевачи, обозначающее название профессии, состоящее из морфем джева и-чи, было лексической основой. С.В фольклорных произведениях слово джева используется для обозначения оружия, а джевачи-для обозначения начальника оружейного склада. Ойконим слово джевачи, обозначающее название профессии, состоящее из морфем джева и-чи, было лексической основой. С.Джалилов связывает словарную основу топонима со словами джеба // Джиба, что означает военная одежда, сотканная из тонкой проволоки; джевачи, что означает мастер такой одежды, ремесленник.

Энциклопедический словарь отмечает, что слова jevachi // jibachi означают холодный; кавалерист и пехотинец в холодном средневековом костюме; обладатель всякого железного оружия; чиновник специального склада-джевахана, где хранилось оружие.

Древнее место джевахана в Ташкенте называется эскиджева (искаженное произношение слова джева).

С.Караев записывает название села в топонимах Андижанской области в стиле Джигачи и объясняет, что это село, где живут мастера-изготовители джиг. Джига-этнографический термин, обозначающий украшение, которое надевают на головной убор, украшенный укпаром и драгоценными камнями. Жигадар-тот, кто носит Жигу, Жигу; в среднеазиатских ханствах: тот, кто хранит Жигу.

На наш взгляд, село названо по профессиональной мотивации жителей. Ойконим джевачи был словарной основой профессиональной лошади. Так, ойконим имеет топонимическое значение названия

населенного пункта, где жили кулеры; кавалерия и пехота, носившие в Средние века кулоны; обладатель всякого железного оружия; чиновник джевахана, специального склада, где хранилось оружие. Этот ойконим также используется в живом разговоре в фонетическом варианте Дживачи. а наш взгляд, село названо по профессиональной мотивации жителей Ойконим джевачи был словарной основой профессиональной лошади.

Поселение названо так из-за географической привязки, т.е. из-за его расположения на окраине района, а кунджи - отдаленное поселение, имеющее топонимическое значение.

Источники также отмечают вариант ойконима кунджи - кунчи. Это мнение было основано на совместимости согласных СН и ј, с учетом того, что в тюркских языках они используются взаимозаменяемо. На наш взгляд, первое толкование является более простым.

Кундж образовал кунджак в топонимии республики (Фергана против Маргилонского ш.), Кунджикала (Бухара против Бухарский т.), а также в топонимах.

Пойтуг - это название города в Избосканском районе Андижанской области.

Существует несколько легенд, народных толкований названия села. Согласно таким легендам, Хазрат Али разиялоху анху пришел сюда, сражался с врагом и сшил свой собственный флаг победы, поэтому его и называли Пойтугдеб. Кажется, это очень проникновенная интерпретация.

С. Согласно толкованиям Джалилова, чтобы остановить наступление монгольских ханов на Ферганскую долину и нанести по ней удар, Сахибкиран Амир Темур в феврале 1376 года направил армию из долины Голоса через гору Чоткол, а сам прибыл к столичному мавзолею в "Зафартеме" Низамиддина Шоми. Современная пойтугана названа в честь этих имен.

Нам кажется, что за основу словаря были взяты слова "Пой" и "головорезы". Слово "Пой" означает "нога". В древнеузбекском языке, включая узбекскую классическую литературу, это слово использовалось в вариантах "пой" и "платить".

Слово "Платить" неоднозначно и имеет следующие значения:

1. Нога, шаг.
2. Отпечаток ноги.
3. Вена.

У слова "пой" также есть нижняя сема - юбка.

В "Лексиконе тюрков Девону" Махмуда Кошгари приводятся следующие значения турецкого слова тугомоним:

чанг, тузон;
давул, Нагора;
Нагора и ураган, который дует в присутствии хана;
буксир, флаг;
плотина;
пробка, крышка.

Нижняя часть слова *пой* - ойконим; за лексическую основу взято значение плотины в слове *тўғон*. Деревня называлась Пойтуг а не поселение.

Из анализа следует, что поселение Пойтуг ойконими имеет топонимическое значение поселения у подножия плотины. Следовательно, соединение *тўғон этаги*, означающее подножие плотины, является этимоном моего ойкона: *пойи туғ > пойтуғ > Пойтуғ // Пайтуғ*.

LINGVOPRAGMATIKA ASOSIDA MULOQOT KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Suvanov Ilyos Diyarovich

Qarshi davlat universiteti
Xorijiy tillar fakulteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Bu maqolada lingvopragmatika tushunchasi, uning rivojlanish bosqichlari va chet tili o'qitishdagi roli ilmiy jihatdan yoritiladi. Til ko'nikmalarini rivojlantirilayotganda talabalar tildagi ibora va birikmalarni yot oladilar ammo ularni ma'lum bir vaziyatda foydalanish holatlariga duch kelganda ko'p hollarda ulardan noto'g'ri foydalaniladi buning asosiy sababi esa pragmatik kompetensiya jarayonidir.

Kalit so'zlar: Pragmatika, kommunikativ kompetensiya, pedagog, kompetensiya, pragmatik kompetensiya, muloqot, muommala madaniyati, ijtimoiy moslashuvchanlik, og'zaki nutq.

Аннотация: В данной статье научно рассматривается понятие лингвопрагматики, этапы её развития и роль в обучении иностранному языку. Развивая языковые навыки, студенты запоминают фразы и сочетания языка, но, сталкиваясь с необходимостью их использования в конкретной ситуации, часто используют их неправильно, и основной причиной этого является процесс формирования прагматической компетенции.

Ключевые слова: Прагматика, коммуникативная компетентность, педагог, компетентность, прагматическая компетентность, общение, проблемная культура, социальная гибкость, речь.

Annotation: This article provides a scientific examination of the concept of linguapragmatics, its stages of development, and its role in foreign language teaching. While developing language skills, students memorize phrases and collocations, but when faced with the need to use them in a specific situation, they often misuse them. The main reason for this is the process of developing pragmatic competence.

Key words: Pragmatics, communicative competence, teacher, competence, pragmatic competence, communication, problem culture, social flexibility, oral speech.

KIRISH. Hozirgi kunda lingvistik yo'nalishdagi talabalarda chet tilida og'zaki va yozma ko'nikmani shakllantirishda asosan manalog va dialoglarga tayanilib, muloqotning pragmatic faktorlari ko'p hollarda e'tibordan chetda qolib kelinmoqda. Til ko'nikmalarini rivojlantirilayotganda talabalar tildagi ibora va birikmalarni yot oladilar ammo ularni ma'lum bir vaziyatda

foydalanish holatlariga duch kelganda ko'p hollarda ulardan noto'g'ri foydalaniladi buning asosiy sababi esa pragmatik kompetensiyaga til o'rganish jarayonida bee'tibor bo'lishdadir.

Til faoliyati hodisasining mohiyati uning ijrochisi shaxs tomonidan belgilanadi va bu shaxs-ijtimoiy va shaxslararo munosabatlarga kiradi. Nutqdagi oshkora va yashirin ma'nolarni tadqiq tahlil qilish, insonning o'zligini nutqi orqali namoyon etishi kabi masalalarni o'rganish bugungi o'zbekona tafakkur tarzi, milliy mafkura va milliy g'oya tushunchalarining mohiyatini ochishda muhim o'rin tutadi. Shu nuqtai nazardan insonning ob'ektiv olamdagi ijtimoiy faoliyati in'ikosi bo'lgan uning «harakat»dagi, «jonli» nutqini tadqiq etish faqat nazariy tilshunoslik uchungina emas, balki uning psixolingvistika, sotsiolingvistika, lingvistik geografiya, kommunikativ tilshunoslik, neyrolingvistika kabi umumtarmoqlari uchun ham katta ahamiyatga egadir. Insonning ob'ektiv olamdagi barcha ijtimoiy xatti-harakatlari uning nutqiy faoliyatida o'z ifodasini topadi. Shuning uchun inson nutqini o'rganish uning ma'naviy olami bilan tanishish imkonini beradi. Pragmatika tilshunoslik fanining yangi bir nazariy va amaliy tarmog'idir. U insonning ijtimoiy faoliyatini o'zida aks ettiruvchi nutqiy jarayon, nutq ishtirokchilariga xos kommunikativ maqsad, nutqiy vaziyatning ta'siri bilan aloqador masalalarni hamda lingvistik belgilarining nutqdagi funksional qo'llanishini o'rganadi. "Pragmatika" (yunoncha pragmos — ish, harakat, bajarilgan, degan ma'noni anglatadi) aslida XIX-XX asrlarga oid falsafiy tushunchadir. "Pragmatika" atamasini birinchi marta amerikalik olim Charlz Sanders Pirs kiritgan. Ayniqsa, XX asrning 20-30-yillarida pragmatizm keng tarqala boshladi. Amerika va Yevropa tashviqotining kengayishi uchun Charlz Pirs, Karnap, Charlz Morris va Vitgenshteynlarning xizmatlarini alohida ta'kidlash kerak. "Pragmatika" atamasi XX asr 30-yillarning oxirlarida Ch. U. Morris tomonidan ilmiy foydalanishga kiritilgan. Ammo lingvistik tadqiqotlar sohasi sifatida pragmatikani aniqlash va shakllantirish 60-yillar oxiri va 70-yillarning boshlarida Z. Vendler tomonidan nutq aktlarining mantiqiy va falsafiy nazariyalari ta'siri ostida o'rganildi. 60 - 70-yillarda til belgilarining nutqdagi amaliy qo'llanishiga hos kontekstual xususiyatlarini o'rganish bilan tilshunoslikda pragmatik yo'nalish yuzaga kela boshladi.

ASOSIY QISM. Ilmiy adabiyotlarda "pragmatik kompetentli" va "pragmatik kompetensiya" atamaları keng qo'llaniladi. "Kasbiy kompetensiya" atamasi pedagogik faoliyatni amalga oshirishga tayyor bo'lgan oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilariga qo'yiladigan ma'lum kompetensiyalar va shaxsiy fazilatlar ro'yxatini anglatadi. Kompetensiyalar "bilim, uquv va ko'nikmalar" nuqtai nazaridan shakllantirilishi ajablanarli emas va pedagogik universitetlar bitiruvchilariga qo'yiladigan talablar

kompetentsiyaga asoslangan yondashuv orqali aniqlanadi. G.T. Maxkamovning so'zlariga ko'ra, tilni professional darajada bilish "tilning butun tizimini uning qiyosiy tipologik xususiyatlarini hisobga olgan holda mutaxassislik sifatida chuqur bilish; nutqni ona tili va o'rganilayotgan til tuzilmalaridagi diskursni anglash va farqlarini bilish; chet tilida so'zlashuvchilar dunyosi manzarasi to'g'risida bilimlarni kengaytirish orqali bilingval ongni shakllantirish; nutq faoliyatining barcha turlari va qoidalarini, nutqning turli kommunikativ-pragmatik registrlarida lisoniy va nolisoniy xatti-harakatlarning strategiyalari va taktikalarini bilish; o'rganilayotgan til(lar) mamlakatlari hayotining turli xil muloqot vositalari va ijtimoiy-madaniy jihatlarining lingvistik va lingvomadaniy xususiyatlarini bilish" (2010, 108-bet). Sh.Safarovning qaydicha, pragmatikani keng ma'noda anglamoq darkor, u tilshunoslikning semantika va sintaksis sohalarida o'rganiladigan masalalarni ham qamrab oladi va o'ziga xos umumlashtiruvchi yo'nalish vazifasini o'taydi. Shunga nisbatan, pragmatik nazariya so'zlovchi va tinglovchining gap yoki matn propozitsiyasini bir xilda qabul qilishini e'tiborga oladi (Safarov 2008:43). Pragmatikaning uzatilishi va qabul qilinishiga nisbatan taqsimoti turli yo'nalishdagi tadqiqotlarni umumiy soha atrofida birlashtirishga imkon yaratadi. Ch.Morris bergan ta'rifdayoq pragmatikaning sotsiolingvistika va psixolingvistikadan uzoq turmasligi ayon bo'lgan edi. Chunki insonga ta'sir ko'rsatishning lisoniy mexanizmlari tadqiqi bu yo'nalishlarning barchasi uchun bir xilda xosdir. Ularning barchasi yagona bir pragmatik munosabatning turli jihatlari bilan qiziqadi. Aniqrog'i, lisoniy ta'sir mexanizmlarining sinov-tajribalar orqali o'rganilishi (sotsiolingvistika va psixolingvistikada) qabul qiluvchi pragmatikasini o'rganish uchun qulay bo'lsa, nutqiy aktlar va deytik iboralar tahlili esa axborotni uzatuvchining pragmatikasini namoyon qiladi. Oxirgi holatda asosiy e'tibor lisoniy shaklning so'zlovchi maqsadini ifodalashga naqadar mos kelishi masalasi muhimlashadi. Tilning

pragmatik imkoniyatlarini bilish, o'z navbatida, boshqa mundarijadagi pragmatikani, ya'ni axborot yoki xabar pragmatikasini yuzaga keltiradi. Ushbu turdagi pragmatik mazmun tarjima pragmatikasiga ham taalluqli Til birliklari vositasida bajariladigan ta'sir haqida gap ketganida tadqiqotchilar "pragmatika" terminiga murojaat qilishga o'rganib qolganlar va "pragmatik ma'no", "pragmatik axborot", "pragmatik vazifa" kabi birikmalarda qo'llanilayotgan bu tushunchaga izoh berishni ham hech kim o'ylab o'tirmaydi. Pragmatika til belgilarining nutqdagi harakatini o'rganuvchi tilshunoslikning tadqiqot doirasidir. Lingvistik pragmatika aniq shaklga ega emas. Uning tarkibiga so'zlovchi va tinglovchiga, ularning nutq jarayonidagi o'zaro munosabatiga bog'liq masalalar majmui kiradi. Pragmatika

tilshunoslikning nisbatan yangidan shakllangan, insonning nutq faoliyatini o'rganishga, bunday faoliyatning maqsadi, mazmuni, bunday maqsad va mazmunning og'zaki va yozma matnda verbal va noverbal ifodalanish vositalarini, ularning nutq aktidagi o'rnini, kommunikativ ta'sirini, so'zlovchi va tinglovchi nutqidagi turlicha munosabatlarni lisoniy belgilarda ifodalanishini o'rganuvchi fan tarmog'idir. Pragmatika tushunchasi, odatda, ta'sir ko'rsatish imkoniyati bilan bog'liq holda qaralib, muloqot sharoitida yuzaga keladigan mazmun orqali anglashiniladi. Shunga binoan, biz pragmatikani tilning va uning alohida birliklarining, nutqiy tuzilmalarning adresatga ta'sir o'tkazish xususiyati sifatini talqin qilishni ma'qul ko'ramiz. Shuningdek, pragmatik mazmun nutqiy birliklar yoki matnda ifodalangan

axborotning adresat ongida yangi tushunchalarni shakllantirish imkoniyatiga ega bo'lgan qismidir. "Pragmatik vositalar" tushunchasi qo'llanilishida esa ma'noni yoki uning komponentlarini ifodalovchi lisoniy vositalar nazarda tutiladi, ammo ushbu vositalarning assotsiativ aloqalari matn, nutqiy birliklarning pragmatik mazmunini shakllantirishi shart. Gapiruvchi shaxsning tinglovchi diqqat-e'tiborini tortish, ularga kommunikativ ta'sir qilish, qiziqtirib qo'yish, fikrini jalb qilish yoki aksincha, chalg'itish, hayajonga solish, to'lqinlashtirish, ishontirish yoki aldashga urinishida so'zning, so'z birikmasining ekspressiv-emotsional-baholovchi konnotativ ma'nosini, ya'ni pragmatik ma'nosini tadqiq qilish ehtiyoji vujudga keldi.

V.V.Petrovning til haqidagi quyidagi tezisini esga olish lingvopragmatikaning boshlang'ich tadqiqiy chegarasini aniqlash uchun lingvistik mezon bo'ladi: "Inson qaysidir tilga xos semantik bilimlarsiz so'zlashi yoki anglashi mumkin emas, ammo o'sha tilga xos semantik bilimlar egasi bo'lishning o'zi ushbu tilda so'zlash va anglash uchun kifoya qiladi degani emas, xuddi musiqali pyesa mazmuniy bilimlari uning ijrosi uchun yetarli bo'lmaganidek va buning uchun eng asosiysi o'yin mahorati, layoqatiga ham ega bo'lish lozim" bo'ladi. Bizning qarashimiz bo'yicha, so'zlash va anglash jarayoni ham xuddi shunday. Shuning uchun ham to'g'ri va aniq so'zlash uchun hammaga tushunarli bo'lgan semantik bilimlarning o'zinigina bilish yetarli emas, so'zlash va to'g'ri ifodalash uchun individual strategiya mahoratiga ega bo'lish lozim. Nutqiy faoliyat - til ham xuddi shundaydir. Inson semantik bilimlarga ega bo'lishi mumkin, bunga ijtimoiy muhitning o'zi har qanday shaxs uchun maolun imkoniyatlarni yaratadi. Biroq semantik bilimlarga ega bo'lishning o'zi insonni so'zlash, fikrlash va ifoda mazmunini anglashi uchun kamlik qiladi. Inson tildagi barcha semantik bilimlarni bilishni taqazo etadi.

Tilshunoslikning Pragmalingvistika bosqichi quyidagi muammolarga bog'liq bo'lgan turli yondashuvlar va qarashlar bilan tavsiflanadi:

- ❖ Aloqa jarayonida lingvistik shaxsiyat
- ❖ Tilning amaldagi va kontekstdagi sifati;
- ❖ Muloqotning maqsadga muvofiqligi va samaradorligi;
- ❖ Og'zaki muloqotning talqini jihati;
- ❖ Til insonning amalga oshiradigan faoliyati vositasi sifatida.

Sh.Safarov pragmalingvistikaga berilgan ta'riflarni umumlashtirib, tadqiqotchilarning bu boradagi asosiy g'oyalarini quyidagicha tasniflaydi:

- ❖ kommunikativ faoliyat tavsifining tayanch nuqtasi faoliyat tushunchasidir;
- ❖ lison muloqot ishtirokchilarining o'zaro munosabatini harakatga keltiruvchi vositadir;
- ❖ lisoniy faoliyat voqelanishi bevosita muloqot muhiti bilan bog'liq hodisadir.

“Pragmatik kompetensiyaga ko'ra, odamning nutqni qurish qoidalarini, shuningdek, kommunikativlarning o'zaro ta'sirining xususiyatlariga va ijtimoiy va madaniy kontekstga muvofiq turli kommunikativ funksiyalar uchun so'zlarni talqin qilish va ulardan foydalanish qobiliyatini tushunish taklif etiladi. Pragmatik kompetensiya chet tilidagi kommunikativ kompetensiyaning barcha tarkibiy qismlarini qamrab oladi. Biz yuqorida pragmatik kompetensiya haqida chet el tilshunoslarining ayrim fikrlarini keltirdik. O'quvchilarda pragmatik kompetensiyani shakllantirish masalasi o'zbek tilshunoslarining ham ilmiy qarashlarida o'z ifodasini topgan. Pragmatik kompetensiya, birinchi navbatda, kommunikativ qobiliyatning amaliy tomoni bilan bog'liq. Pragmatik kompetensiyaga muvofiq, o'quvchilar zarur kommunikativ vazifalarni bajara oladigan lingvistik bilimlarga ega bo'lishlari kerak. Pragmatik kompetensiya har xil turdagi kommunikativ vazifalarni bajarishning muhim tarkibiy qismidir. Buni quyidagi chizma orqali ko'rish mumkin.

Zamonaviy metodologiya shuni ko'rsatadiki, pragmatik kompetentsiya, o'z navbatida, quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

Diskursiv - og'zaki va yozma nutqda semantik va mantiqiy muloqotni qurish va tushunish qobiliyati. Bundan tashqari, ushbu komponent muloqot sharoitlari, kommunikativ vazifa va so'zlovchining maqsadi asosida fikrni ifodalashning to'g'ri vositalarini tanlash qobiliyatini o'z ichiga oladi.

Mahalliy tadqiqotchi Sh.P.Rahimova diskursiv kompetensiyaga quyidagicha ta'rif beradi: "Diskursiv kompetensiya - bu o'qish va tinglash jarayonida matnlarning har xil turlarini tushunish asosida og'zaki va yozma nutqda turli funktsional uslublarning yaxlit, izchil va mantiqiy bayonotlarini (muloqotlarini) qurish qobiliyatidir.

Funksional - vazifalarni hal qilish, kerakli ma'lumotlarni topish, ma'lum bir mavzu bo'yicha o'z fikrini bildirish, shuningdek, suhbatdoshni muloqot harakatiga undash yoki uni biror narsaga ishontirish qobiliyatini o'z ichiga olgan kommunikativ maqsadga erishish qobiliyati.

XULOSA. Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, kommunikativ-pragmatik modelning o'qitish mazmuni interaktiv va affektiv ta'lim strategiyalarini talab qiladi; ularning mujassamlashgan va yaxlit rivojlanishi kommunikativ-pragmatik kompetensiyani shakllantirishga va dialogik utqni o'zlashtirishga olib keladi. Demak, pragmatik kompetensiyani til o'rganish jarayoniga qo'shish tilni ijtimoiy muhitda to'g'ri qo'llay olish imkoniyatini berish bilan bir qatorda suhbat jarayonini mazmunli va muvaffaqiyatli o'tqizish imkonini ham beradi. Ma'lum yosh davrida bola so'zlarni aniq talaffuz qilishi, grammatik jihatdan to'g'ri jumlar tuzishi va muayyan atamalarni qo'llashi mumkin, ammo u pragmatika qoidalariga rioya qilmasa, ya'ni nutq vaziyati haqida hech qanday tasavvurga ega bo'lmasa, muloqotda muammolar paydo bo'lishi mumkin. Bunday holatning oldini olish uchun o'quvchida pragmatik kompetensiyani takomillashtirish muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Махкамова Г.Т. Концепция формирования межкультурной компетенции студентов факультетов английского языка: Монография. –Ташкент: «Фан» Академии Наук Республики Узбекистан, 2010. –207 с.
2. Gulzodaxon Sultonqulova TILNING LINGVOPRAGMATIK XUSUSIYATLARI -JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS 46_Issue-2_February_2024

3. Aznaurova E.S. Badiy soʻz pragmatikasi - Toshkent: Mavzu, 1988. 28-bet.
4. Hakimov M. Study of the Pragmatics of Uzbek Language - Fargʻona, 2011.
5. Cummings L. Pragmatics: A Multidisciplinary Perspective. - Edinburgh: EUP, 2005. 336 p
6. Abdullayeva G.G. Sinxron tarjima-murakkab kognitiv jaraynlar majmui//Chet tillarni oʻqitishda kommunikativ yondashuv: til, tafakkur, madaniyat. Buxoro. BuxDU. 2016. 138-139 b.
7. Djik T.A. van. Pragmatics and poetics // Pragmatics of language and literature. - Amsterdam: North Holl. publ. comp., 1976. - p 23-57.
8. Axmedova, S. R. (2021). Chet tillarni oʻrganish va undagi metodlarning ahamiyati. Science and Education, 2(11), 1076-1080.
9. Lyons J. Semantics. Vol. 2-3. - Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1977. - 897 p.
10. Safarov Shaxriyor (2008) "Pragmalingvistika" 6-7-betlar
11. Olloqova M. O. BOSHLANG'ICH SINF ONA TILI DARSLARIDA O'QUVCHILARNING KOMPETENSIYAVIY YONDASHUVINI TASHKIL ETISH: #6, 2021 PEDAGOGIK MAHORAT 126-bet
12. Rahimova Shahnoza Pulatovna. Chet tili yozma nutqini (yozma diskurs) rivojlantirish universitet ta'lim bo'yicha. "Fan, ta'lim va amaliyot integratsiyasi". 2022-yil 5-son.
13. OLLOQOVA, O. (2022). O'QUVCHILARNING PRAGMATIK KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-METODIK ASOSLARI. Mug'allim N6/7

MEDIA SAVODXONLIK BUGUNGI TA'LIM JARAYONIDAGI O'RNI

Aldasheva Sayyoraxon

Andijon davlat universiteti doktoranti

Anotatsiya: Ushbu maqolada media savodxonlik tushunchasining mazmun-mohiyati, uning zamonaviy ta'lim tizimidagi ahamiyati hamda o'quvchilarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalar va axborot oqimining keskin ortib borishi sharoitida media savodxonlikni rivojlantirishning dolzarbligi tahlil qilinadi. Muallif media madaniyat, axborot xavfsizligi va pedagogik yondashuvlar orqali o'quvchi va talabalarda ongli axborot iste'molini shakllantirish yo'llarini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: media savodxonlik, ta'lim jarayoni, raqamli texnologiyalar, tanqidiy fikrlash, axborot xavfsizligi, media madaniyat, zamonaviy ta'lim.

Аннотация: В данной статье раскрывается сущность понятия медиаграмотности, её значение в современной системе образования, а также роль в формировании у обучающихся критического мышления. Рассматривается актуальность развития медиаграмотности в условиях стремительного роста цифровых технологий и информационных потоков. Автор показывает пути формирования осознанного потребления информации у учащихся и студентов через медиакультуру, информационную безопасность и педагогические подходы.

Ключевые слова: медиаграмотность, образовательный процесс, цифровые технологии, критическое мышление, информационная безопасность, медиакультура, современное образование.

Abstract: This article explores the concept of media literacy, its significance in the modern educational system, and its role in developing students' critical thinking skills. The paper analyzes the importance of promoting media literacy in the context of rapidly growing digital technologies and information flows. The author highlights approaches to fostering conscious information consumption among learners through media culture, information security, and pedagogical strategies.

Keywords: media literacy, educational process, digital technologies, critical thinking, information security, media culture, modern education.

Kirish

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar, ijtimoiy tarmoqlar va onlayn media durchshtlari hayotimizni qamrab olgan. Ma'lumot olish imkoniyati kengaygani sayin, noto'g'ri axborot, manipulyatsiya va dezinformatsiya xavfi

ham ortmoqda. Shuning uchun media savodxonlik — media vositalarini tanqidiy baholash, ularning xabarlarini anglab yetish va zarur holatlarda ularga javob qaytarish ko'nikmasi — jamiyat uchun muhim omilga aylanmoqda.

Quyida media savodxonlik nazariy asoslari, shakllanish usullari, qiyinchiliklari va chuqur misollar bilan yondashuvlar keltiriladi.

Media savodxonlik g'oyasi XX asr oxirida rivojlandi, o'sha paytlarda televidenie, bosma ommaviy axborot vositalari ustuvor edi. Lekin bugungi kunda media savodxonlik konseptsi kengayib, "raqamli savodxonlik", "ijtimoiy media savodxonligi (SoMeLit)" kabi atamalarga ham ega bo'ldi.

Joshua Meyrowitz media savodxonlikni uch turga ajratadi:

- **Media content literacy** — media xabarlarini o'qish, mazmunini tushunish va latent ma'nolarni aniqlash;
- **Media grammar literacy** — media tilini, uslubini va formatini tushunish;
- **Medium literacy** — media muhitining xususiyatlarini (platforma, texnologiya, algoritm) anglash.

Jose Gomez-Galán ta'kidlaganidek, media ta'lim paradigmasi media savodxonlikni shakllantirishda markaziy rol o'ynaydi: nafaqat texnik vositalarni o'rgatish, balki media tilini, ijtimoiy kuchlarni, nazariy tahlil uslublarini qo'shgan holda.

Media savodxonlik shaxsiy va ijtimoiy kontekstda ham ko'rib chiqilishi lozim. Individual darajada u shaxsning tanqidiy fikrlashini, media xabarlarga munosabatini rivojlantiradi. Ijtimoiy darajada esa, jamiyatda ongli media iste'molchilarning paydo bo'lishi, dezinformatsiyaga qarshi immunitet, demokratik muloqot muhitini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Masalan, COVID-19 pandemiyasi davrida media savodxonlikning ahamiyati yanada oshdi: global "infodemiya" (axborot yuqumi) ta'sirida noto'g'ri ma'lumotlar kasallik tarqalishini yanada qiyinlashtirdi. Tadqiqotlarda, media savodxonlik bo'yicha avvalgi ta'lim olgan talabalar pandemiya davrida axborot manbalarini ehtiyotkorlik bilan tanlashga moyil bo'lganligi aniqlangan.

Media savodxonlikni shakllantirishda quyidagi kompetensiyalar muhim hisoblanadi:

Komponent	Tavsif	Misollar
Kognitiv kompetensiyalar	Ma'lumotni qabul qilish, tahlil qilish, solishtirish va baholash qobiliyati	Fakt-tekshirish, manbani tekshirish, yanglishliklarni aniqlash
Texnik kompetensiyalar	Media vositalarini ishlata bilish, platformalarga	Orqa tasvir tekshiruvi (reverse image search),

Komponent	Tavsif	Misollar
	kirish	metadata tekshiruvi, algoritmi tushunish
Ijtimoiy va emotsional kompetensiyalar	Media orqali berilgan ma'lumotga hissiy reaksiyalarni tahlil qilish, xabarga guruh bosimi ta'sirini sezish	Sensasiya tuyg'ulari orqali beriluvchanlik, ekoxonalarda qolib ketish
Etik va mas'uliyatli foydalanish	Media yaratishda mas'uliyat, haqiqatga xabardorlik, axborot xavfsizligi	Plagiat qilmaslik, ma'lumotni faktiy manipulyatsiyasiz berish, hurmat, har bir kontentning maqsadini tushunish

Systematic ravishda, ijtimoiy media savodxonligi (SoMeLit) kontseptsiyasi ushbu kompetensiyalarga qo'shimcha ravishda platforma xususiyatlari, interaktivlik va foydalanuvchi platformalar o'rtasidagi muloqot elementlarini qo'shadi.

Tadqiqotlar ko'rsatadiki, media savodxonlik aralashuvlari (interventions) nafaqat bilim va qarashlarni o'zgartiradi, balki media xatti-harakatlarni ham ijobiy yo'lga yo'naltiradi. Masalan, 51 ta aralashuvni tahlil qilgan meta-tadqiqot ular orasida mutlaq ijobiy natijalarga ega bo'lgan = $d = 0,37$ effekt ko'rsatkichini topdi.

Yana bir yangilangan meta-tadqiqot kasallik va ijtimoiy mavzular bo'yicha media savodxonlik aralashuvlari samaradorligini qayd etadi va onlayn orqali olib borilgan aralashuvlar ba'zan cheklangan natijalar berganligini aytadi.

Misollar va amaliy tadqiqotlar

Spinde va hamkorlari tomonidan olib borilgan eksperimentda, yangilik matnlarida tarfakash (bias) belgilarini qo'l bilan yoki AI orqali belgilash foydalanuvchilarning tarfakashlikni aniqlash ko'nikmasini yaxshilaganligi aniqlangan.

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, insonga qo'lda qo'yilgan belgilar (human annotations) metodida effekt kattaroq bo'lgan. Bu natija media platformalariga bias indikatorlarini kiritish va ularni ta'lim jarayonida qo'llash mumkinligini ko'rsatadi.

AQSh va Hindistonda o'tkazilgan media savodxonlik aralashuvi yanada jiddiy misol bo'lishi mumkin: ishlov berilgan xabarlar (false news) va obektiv media yangiliklar o'rtasida farqni aniqlash imkoniyati oshganligi aniqlangan. ([PMC](#))

Bu natija shuni ko'rsatadiki: qisqa, o'qituvchi yo'llanadigan intervallar ham ma'lumotlarni tanlash va yangilish xabarlarini aniqlashga yordam beradi.

Adolesentlarning yangi media savodxonligini o'rganish bo'yicha tadqiqotda, yoshlarning media platformalardagi interaktivlik, tanqidiy savollar qo'ya olish va yangi media muhitiga moslashuv ko'nikmalarini shakllantirish muhim ekani aytilgan. ([cambridgepublish.com](https://www.cambridgepublish.com))

Shuningdek, sog'liq tematikasidagi media savodxonlik bo'yicha ta'lim aralashuvlari (health-promoting media literacy education) sog'liqni saqlash xabarlarini tanqidiy baholash va sog'lom xulq shakllantirishga yordam berishi mumkinligi tadqiq qilingan. ([OUP Academic](https://www.oup.com/academic))

COVID-19 davrida ijtimoiy media tarkibidagi vizual ma'lumotlar, matn va rasm kombinatsiyalari orqali manipulyatsiyalar ko'p ishlatilgan. Tadqiqotlar vizual elementlar va matn o'rtasidagi korrelyatsiyalarni tahlil qilib, manipulyativ kontentni aniqlashda muhimligini ko'rsatgan. ([arXiv](https://arxiv.org))

Bu misollar shuni ko'rsatadiki, media savodxonlik faqat matnni o'qish emas, balki rasmlar, video, multimediya tarkiblarini ham tanqidiy baholash demakdir.

Yuqarida ko'rsatilgan komponentlar va misollarga qaramay, media savodxonlikni amaliyotga joriy etishda bir qator to'siqlar mavjud:

Ko'plab maktablar va o'quv muassasalarda media savodxonlik dasturlari uchun zarur resurslar — malakali o'qituvchilar, ta'lim materiallari, texnologik infratuzilma — mavjud emas. Bu cheklovlar, ayniqsa chekka hududlar yoki byudjet cheklangan maktablar uchun katta muammo.

O'quv dasturlarida media savodxonlik fanini qo'shish va integratsiyalash (ya'ni boshqa fanlar bilan qo'shilgan holda) murakkab bo'lishi mumkin. Bu esa talabalar va o'qituvchilar orasida hech kim qayerdan boshlashni bilmaslik muammosini tug'diradi.

So'nggi yillarda AI generatsiyalari (masalan, GPT-modelar, deepfake, generativ sun'iy intellekt) xavfini oshirdi. Bunday kontentni farqlash juda murakkab, chunki AI ko'pincha inson stilida yaratilgan media tarkiblarini ishlab chiqaradi. Shunday ekan, media savodxonlik algoritmlarni anglash va AI-litiklik (AI literacy) bilan integratsiyalashishni talab qiladi. ([arXiv](https://arxiv.org))

Talabalar yoki keng jamoatchilik uchun media savodxonlik mavzusi ba'zida murakkab va "quruq" deb his etilishi mumkin. Ularni faol ishtirokga jalb qilish, o'yinlar, simulatsiyalar yoki interaktiv uslublar qo'llash lozim.

Ijtimoiy media platformalari o'z algoritmlarini foydalanuvchilarning reaksiyalariga moslashtiradi. Bu algoritmlar ko'pincha hissiyotli, jadal mijozlarga yoqadigan kontentni ustun qo'yadi, debur fikrlarni kuchaytiradi, ya'ni ekoxona fenomeni yuzaga keladi. Bu holatda, foydalanuvchilar har doim "ohangdor", "qiziqarli" kontentga tortiladi, nafaqat eng haqiqatli va mohiyatan ahamiyatli kontentga.

Shuningdek, platformalar ba'zan manipulyatsiyaga kiradi: provokatsion sarlavhalar, clickbait, trendga yoqim beradigan formatlar — bular ham media savodxonlik uchun qo'shimcha bosqichlardir.

Quyida media savodxonlikni amaliyotga tatbiq etishda foydali strategiyalar va tavsiyalar:

Ta'lim tizimida integratsiya

Fanlararo yondashuv: media savodxonlik faqat "kompyuter" yoki "axborot" fani emas, balki til, tarix, ijtimoiy fanlar va san'at darslari bilan bog'lanishi mumkin.

Modul metod: kichik modul shaklida ta'lim materiallari (misol uchun, "faqat 30 daqiqa" modul) orqali qo'shish.

Laboratoriyalar va amaliy mashg'ulotlar: talabalar media xabarlarini tahlil qilsin, manipulyatsiyalarni aniqlasin, "fakt tekshir" treninglari o'tkazilsin.

O'qituvchilarni tayyorlash: media savodxonlik bo'yicha muntazam seminarlar, master-klasslar va qayta tayyorgarlik.

Raqamli vositalar va platformalar

Media platformalarga **bias indikatorlarini** qo'shish (news platformalarida tarafkashlik belgilari) — Spinde tadqiqoti bunga misol bo'lishi mumkin. ([arXiv](#))

Prebunking usullari — noto'g'ri axborotga duch kelishdan avval unga immunitet hosil qilish. Google misolida, Bu usulni Yevropada kengaytirmoqda. ([AP News](#)) Mustaqil **fact-checking** tashkilotlari bilan hamkorlik — kontentni belgilash, foydalanuvchilarga notog'ri bo'lgan ma'lumotlarni ko'rsatish. ([Institute of Internet Economics](#))

Onlayn platformalar va kurslar: bepul kurslar, video darslar, testlar va qurollar bilan media savodxonlikni keng jamoatchilikka yoyish.

Jamoat va ommaviy kompaniyalar

Axborot kompaniyalari — jurnalistlar, nodavlat tashkilotlar, davlat va maktablar hamkorligida media savodxonlik bo'yicha xabardorlikni oshirish.

Jamiyat liderlari va ta'sir etuvchi insonlar (influencerlar) uchun media savodxonlik treninglari: UNESCO ta'kidlaganidek, ko'plab kontent yaratuvchilar fakt tekshirish bo'yicha treningga muhtoj. ([The Guardian](#))

Mediamonster kabi interaktiv platformalar — NAMLE (National Association for Media Literacy Education) tomonidan yaratilgan interaktiv qo'llanmalar. ([PEN America](#))

Baholash, monitoring va uzluksiz yangilanish

Dasturlar samaradorligini baholash: bilim, qarash, xatti-harakatlar bo'yicha o'lchovlar. Uzoq muddat kuzatuv: dastlabki ijobiy o'zgarishlarning vaqt o'tishi bilan saqlanishini tekshirish. Dastur kontentini yangilab turish:

texnologiya, media tendensiyalari va yangicha platformalar doim o'zgaradi — shuning uchun ham media savodxonlik tashabbuslari ham moslashuvchan bo'lishi kerak.

Umumiy xulosa

Media savodxonlik — bu jamiyatda ongli media iste'molchilarni tarbiyalashga xizmat qiluvchi multidisipliner konsepsiya. U kognitiv, texnik, ijtimoiy-emotsional va etik kompetensiyalarni o'z ichiga oladi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqda ki, media savodxonlik aralashuvlari (interventions) uzoq muddatli ta'sirga ega bo'lishi mumkin, biroq ularning samaradorligi aralashuvning turi, uzunligi, qatnashuvchilarning yoshi va kontekstga bog'liqdir. ([PubMed](#)) Amaliy ishlar — maktab, universitet, nodavlat tashkilotlar, platformalar va hukumatlar hamkorligi bilan media savodxonlikni yuksaltirish mumkin. AI, generativ media va yangi platformalar paydo bo'lishi bilan media savodxonlik konsepsiyasi ham uzluksiz rivojlanib borishi lozim.

Kelajakdagi yo'nalishlar va talablar

AI-litiklik integratsiyasi: media savodxonlik kontsepsiyasiga sun'iy intellekt va generativ kontentni ajrata olish ko'nikmalarini qo'shish (misol: "thinking like a scientist" yondashuvi) ([arXiv](#))

Interaktiv metodlar va simulatsiyalar: o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydigan interaktiv laboratoriyalar, simulyatsiyalar, o'yinlar.

Kulturoloji moslashuv va lokalizatsiya: har bir jamiyat, til va madaniyat uchun moslashtirilgan media savodxonlik dasturlari ishlab chiqish.

Platformalar bilan hamkorlik: ijtimoiy media kompaniyalarini mas'uliy kontent algoritmlari, bias indikatorlari va fakt-check imkoniyatlari bilan ta'minlashga undash.

Uzluksiz tadqiqot va yangilanish: media muhit doimiy o'zgaradi — shuning uchun media savodxonlik tadqiqotlari doim yangilanib turishi lozim.

Xulosa

Media savodxonlik bugungi raqamli jamiyatda har bir fuqaro uchun zarur bo'lgan asosiy kompetensiyalardan biridir. Axborot oqimi ortib borayotgan bir paytda, uning sifati, ishonchligi va ta'sir kuchi insonning fikrlashiga, qaror qabul qilishiga va hatto sog'ligiga ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bois, media savodxonlik nafaqat texnik ko'nikmalarni, balki tanqidiy fikrlashni, axborotni baholashni va axloqiy mas'uliyatni ham o'z ichiga olgan ko'p qirrali kompetensiyadir.

Tadqiqotlar va amaliy misollar shuni ko'rsatmoqdaki, media savodxonlik bo'yicha olib borilayotgan ta'limiy aralashuvlar — xoh ular maktabda, universitetda yoki onlayn platformalarda bo'lsin — ijobiy samara

bermoqda: foydalanuvchilar feyk yangiliklarni aniqlashda ancha ehtiyotkor, axborotni tanlashda ongli harakat qiladigan bo'lmoqda.

Shu bilan birga, media savodxonlikni rivojlantirishda muayyan to'siqlar ham mavjud: resurs yetishmovchiligi, texnologik bosim, platformalarning manipulyativ algoritmlari, sun'iy intellekt yordamida yaratilayotgan yolg'on kontentlar va ijtimoiy inertlik — bularning barchasi qarshilik uyg'otmoqda. Bu esa o'z navbatida strategik yondashuv, uzluksiz ta'lim va global hamkorlikni talab qiladi.

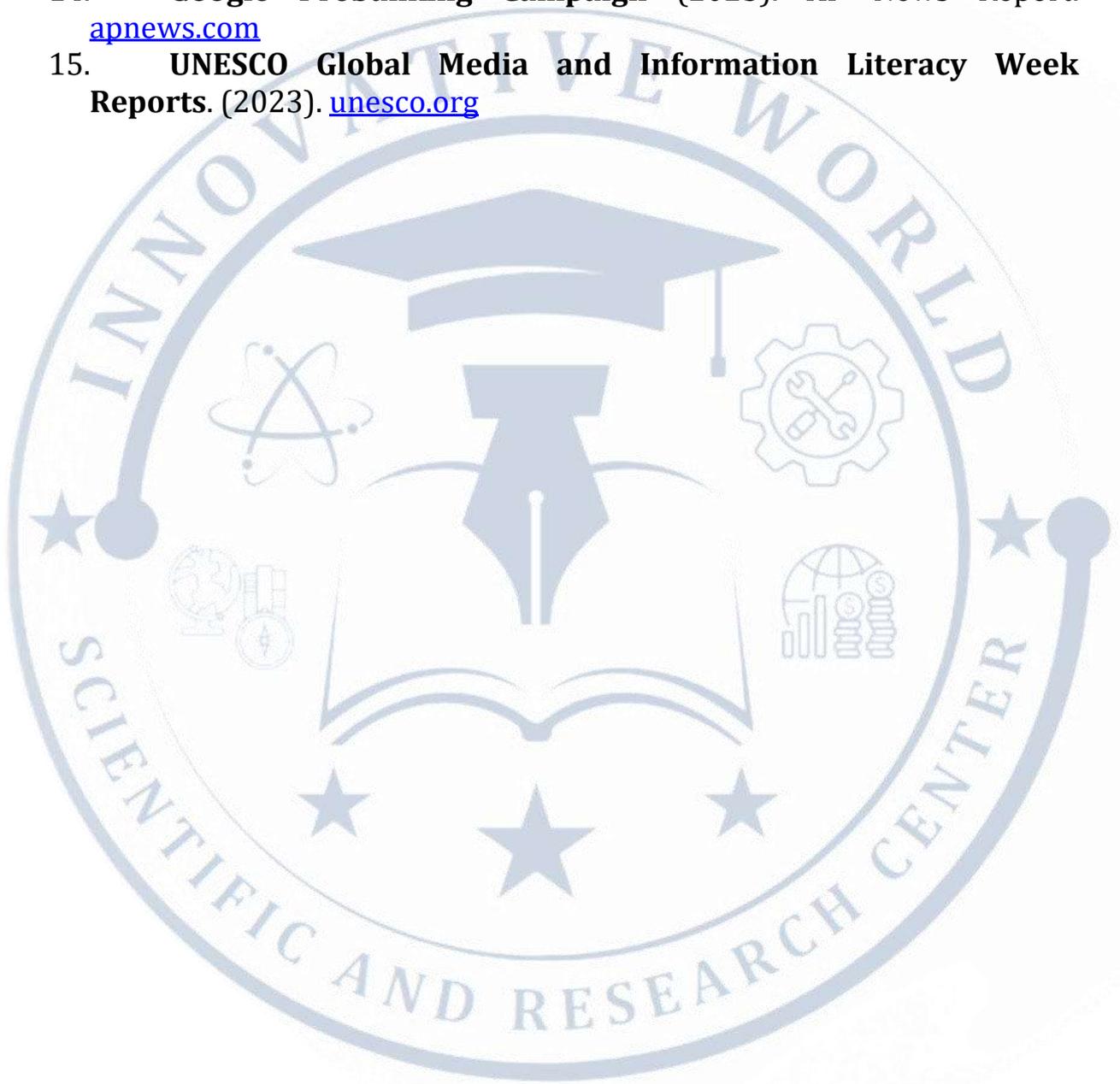
Yakuniy xulosa shuki: **media savodxonlik – bu faqat bilim emas, balki madaniyatdir.** Uni shakllantirishda ta'lim, jamiyat va texnologiya o'rtasida uzviy hamkorlik bo'lishi zarur. Har bir inson tanqidiy fikrlay oladigan, axborotga ongli yondashadigan va o'z navbatida mas'uliyatli kontent yaratuvchiga aylanishi bugungi kunning eng dolzarb vazifalaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. **Meyrowitz, J.** (1985). *No Sense of Place: The Impact of Electronic Media on Social Behavior.* Oxford University Press.
2. **Gómez-Galán, J.** (2017). Media Education as Theoretical and Practical Paradigm for Digital Literacy: An Interdisciplinary Analysis. *European Journal of Science and Theology*, 13(3), 31-44. [arxiv.org link](#)
3. **Spinde, T., et al.** (2024). Reducing Perceived News Bias through Human and AI-Generated Annotations. [arxiv.org](#)
4. **Leaning, M.** (2009). The Modalities of Media Literacy Education: A New Model. *Media and Communication Studies.*
5. **Jeong, S., Cho, H., & Hwang, Y.** (2012). Media Literacy Interventions: A Meta-Analytic Review. *Journal of Communication*, 62(3), 454–472. [PMC article](#)
6. **Walter, N., et al.** (2023). Evaluating the Effects of Media Literacy Interventions on Misinformation Beliefs and Behaviors: A Meta-Analysis. *Health Education Research.* [PubMed link](#)
7. **Guess, A., et al.** (2020). A digital media literacy intervention increases discernment between mainstream and false news in the United States and India. *PNAS*, 117(27), 15536–15545. [PMC link](#)
8. **Tamboer, S., et al.** (2022). Visual Framing in COVID-19 News: A Mixed-Methods Study. [arxiv.org](#)
9. **Gorbach, J., & Fields, M.** (2024). Training Online Influencers to Identify and Avoid Spreading Disinformation. UNESCO Report. [The Guardian article](#)
10. **Hameleers, M.** (2020). Prebunking strategies in the fight against misinformation: Using inoculation theory to reduce susceptibility to fake news. *Information, Communication & Society*, 23(5), 687–702.

11. **Media Literacy Toolkit.** (2022). PEN America. pen.org
12. **Media Literacy in Education.** (2023). National Association for Media Literacy Education (NAMLE). namle.net
13. **Media Literacy and Digital Citizenship.** (2022). Cambridge Publishing. cambridgepublish.com
14. **Google Prebunking Campaign** (2023). AP News Report. apnews.com
15. **UNESCO Global Media and Information Literacy Week Reports.** (2023). unesco.org

Мактабгача ёшда бола шахсининг шаклланиши

Ходжаева Саида Кодировна

Андижон Медиа-таълим техникуми Махсус фан ўқитувчиси

Мактабгача ёшда бола шахсининг шаклланиши: Мухим босқичлар

Мактабгача ёш — бу боланинг "Мен"лиги англаниши, ижтимоий муносабатларга киришиши ва маънавий-ахлоқий қарашлари шаклланадиган даврдир. Психологларнинг таъкидлашича, инсон характерининг асосий қирралари айнан шу даврда шаклланиб бўлади. Мактабгача ёшлик даври (3 ёшдан 7 ёшгача) — инсон шахсининг фундаментал асослари қўйиладиган энг муҳим босқичдир. Машхур психологларнинг фикрича, боланинг келажакдаги характери, дунёқараши ва ижтимоий мослашувининг 70-80 фоизи айнан шу даврда шаклланади.

1. Ўз-ўзини англаш ва "Мен" концепцияси

3 ёшдан сўнг болада "Мен ўзим" инқирози бошланади. Бу даврда бола ўзини алоҳида шахс сифатида ҳис эта бошлайди.

- **Ўзликни англаш:** Бола ўз исми, жинси ва оиладаги ўрнини тушунади.
- **Ўзига бўлган баҳо:** Бола ўзига катталарнинг кўзи билан баҳо беради. Агар ота-она уни доимо қўллаб-қувватласа, болада **ўзига бўлган ишонч** юқори бўлади.

3 ёшда бола ҳаётида кескин бурилиш содир бўлади. У илк бор ўзини атрофдагилардан алоҳида шахс сифатида ажрата бошлайди.

- Бола катталарнинг ёрдамсиз иш қилишга интилади. Бу интилишни сўндириш эмас, балки хавфсиз тарзда қўллаб-қувватлаш шахсий мустақилликнинг асоси бўлади.
- Бола нафақат ўз исмини, балки ўзининг жисмоний имкониятларини, ҳиссиётларини ва ахлоқий сифатларини (мен яхшиман, мен ақлиман) англаб ета бошлайди.
- Мактабгача ёшдаги болаларда ўзига баҳо бериш асосан эмоционал бўлади. Агар катталар уни доим танқид қилса, болада "паст баҳо" (ўзига ишончсизлик) шаклланади. Ижобий баҳо эса соғлом шахсиятни шакллантиради.

2. Ўйин — шахс шаклланишининг асосий воситаси

Мактабгача ёшдаги бола учун ўйин шунчаки вақт ўтказиш эмас, балки ҳаёт мактабидир. Мактабгача ёшда шахснинг ривожланиши фақат таълим орқали эмас, балки **ўйин** орқали амалга ошади.

Ролли ўйинларнинг аҳамияти:

1. **Ижтимоий моделларни ўзлаштириш:** Бола "оила", "шифохона", "дўкон" каби ўйинлар орқали катталар ҳаётидаги муносабатларни моделлаштиради. Бу орқали у масъулият, ҳамдардлик ва мулоқот маданиятини ўрганади.

2. **Иродани тарбиялаш:** Ўйинда маълум қоидалар бўлади. Масалан, "пойлоқчи" кимирламай туриши керак. Бу болага ўз истакларини иродасига бўйсундиришни ўргатади.

3. **Ижодий тафаккур:** Ўйин давомида бир буюмни иккинчиси билан алмаштириш (таяқчани от деб тасаввур қилиш) креативликни ривожлантиради.

- **Ролли ўйинлар:** Бола шифокор, ўқитувчи ёки ота-она ролини ўйнаш орқали ижтимоий нормаларни ва масъулиятни ўрганади.

- **Қоидаларга бўйсунтириш:** Жамоавий ўйинларда бола ўз истакларини жиловлашни ва бошқалар билан ҳисоблашни ўрганади.

3. Эмоционал ва иродавий соҳанинг ривожланиши

Бу даврда бола ўз ҳиссиётларини бошқаришни ўргана бошлайди.

- **Эмпатия:** Бошқаларнинг дардига шерик бўлиш, раҳм-шафқат қилиш каби туйғулар пайдо бўлади.

- **Ирода:** Маълум бир мақсадга эришиш учун қийинчиликларни енгиб ўтиш (масалан, конструкторни охиригача териш) иродавий сифатларни шакллантиради.

Мактабгача ёшда ҳиссиётлар барқарорлаша бошлайди. Бола ўз ҳис-туйғуларини сўз билан ифодалашни ўрганади.

- **Мотивлар иерархияси (Устуворлик):** Бу ёшда боланинг истаклари орасида маълум тартиб пайдо бўлади. Масалан, бола ширинлик ейишни хоҳласа-да, онасини хурсанд қилиш учун ўйинчоқларини йиғишни афзал кўриши мумкин. Бу шахсий интизомнинг бошланишидир.

- **Эмпатия ва ахлоқий туйғулар:** Бола бошқаларнинг қайғуси ёки қувончини тушуна бошлайди. "Яхши" ва "ёмон" тушунчалари фақат таққ сифатида эмас, балки ички туйғу сифатида шаклланади.

- **Кўрқувларни енгиш:** Жасорат, қатъиятлилик каби шахс хислатлари айнан тўсиқларни енгиш жараёнида (масалан, қоронғидан кўркмасликка ҳаракат қилиш) чиникади.

4. Шахс шаклланишига таъсир этувчи омиллар

Омиллар	Таъсири
Оилавий муҳит	Ота-онанинг ўзаро муносабати бола учун асосий модел ҳисобланади.
Тарбиячи ва тенгдошлар	Бола жамиятда ўзини тутиш ва низоларни ҳал қилишни ўрганади.
Меҳнат ва машғулот	Оддий юмушлар (ўйинчоқларни йиғиш) болада масъулият ҳиссини уйғотади.

Шахснинг маъзи — унинг ахлоқидир. Мактабгача ёшдаги болаларга ахлоқий меъёрлар қуйидаги йўллар билан сингдирилади:

- **Ибрат намунаси:** Бола катталарнинг гапига эмас, қилган ишига қараб шаклланади. Ота-она ва тарбиячининг хулқ-атвори бола учун "жонли андоза"дир.
- **Эртактерация:** Эртақлар орқали бола ёвузлик ва эзгулик ўртасидаги фарқни англайди. Қаҳрамонларнинг хатти-ҳаракатларини таҳлил қилиш орқали ўзининг хулқини баҳолашни ўрганади.
- **Меҳнат тарбияси:** Ўз-ўзига хизмат қилиш (кийиниш, ювиниш) ва оддий топшириқлар (гул суғориш) болада меҳнатсеварлик ва масъулиятни шакллантиради.

5. Мактаб таълимига психологик тайёргарлик

7 ёшга яқинлашган боланинг шахсиятида янги сифат — "мактаб ўқувчисининг ички позицияси" шаклланиши керак.

1. **Интеллектуал тайёргарлик:** Нафақат билим, балки дунёни ўрганишга бўлган қизиқувчанлик.
2. **Коммуникатив тайёргарлик:** Тенгдошлари билан гуруҳда ишлаш, навбат кутиш ва ўзаро ёрдам бериш кўникмаси.
3. **Психологик барқарорлик:** Муваффақиятсизликка (масалан, хато қилишга) тўғри муносабатда бўлиш.

Хулоса. Мактабгача ёшдаги бола шахсининг шаклланиши мураккаб жараён бўлиб, унда меҳр-муҳаббат, эътибор ва тўғри йўналтирилган тарбия муҳим роль ўйнайди. Бу даврда қўйилган тўғри қадамлар боланинг келажакда комил инсон бўлиб вояга етишига замин яратади. Мактабгача ёшдаги бола шахсини шакллантиришда қуйидагиларга эътибор бериш лозим:

- Болага **танлаш ҳуқуқини** беринг (қайси кийимни кийиш ёки қайси ўйинни ўйнаш).
- Унинг **саволларига безътибор бўлманг**, бу унинг билиш фаолиятини ривожлантиради.
- Боланинг шахсиятини эмас, балки унинг **қилган ишини** баҳоланг ("Сен ёмонсан" эмас, "Сен ҳозир нотўғри иш қилдинг").

Шахс — бу тайёр бериладиган нарса эмас, у мураккаб тарбия ва ижтимоий муҳит натижасида қуриладиган бинодир.

Мактабгача ёш даври инсон ҳаётининг шунчаки бир босқичи эмас, балки шахсининг стратегик ривожланиш даври, унинг маънавий ва психологик қиёфаси илдиз отадиган муқаддас палла ҳисобланади. Ушбу даврда шакланган шахс сифатлари — мустақилликка интилиш, ижтимоий муҳитга мослашувчанлик, ҳиссий барқарорлик ва ахлоқий меъёрларни англаш — инсоннинг бутун умри давомидаги хатти-ҳаракатларини белгилаб берувчи асосий йўналишлар бўлиб хизмат қилади.

Бола шахсининг шаклланиши фақатгина табиий биологик ўсиш жараёни эмас, балки мақсадли педагогик таъсир ва бола атрофидаги ижтимоий муҳитнинг маҳсулидир. Бу жараёнда оила ва мактабгача таълим

ташкilotларининг ҳамкорлиги ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Агар бола меҳр-муҳаббат, ўзаро ҳурмат ва ижобий намуналар қуршовида вояга етса, унда ўзига бўлган ишонч ва атрофдаги оламга нисбатан очиқлик шаклланади. Аксинча, доимий тақиқлар, танқид ва эътиборсизлик бола шахсиятида кўрқув, тажовузкорлик ёки ички мажмуалар (комплекслар) илдиз отишига сабаб бўлиши мумкин.

Замонавий психология ва педагогиканинг хулосалари шуни кўрсатадики, мактабгача ёшдаги боланинг шахсий ривожланишини баҳолашда унинг фақатгина билим ва кўникмаларига эмас, балки унинг дунёқараши, кадриятлари ва ҳиссий интеллектига эътибор қаратиш лозим. Ўйин фаолияти орқали ижтимоий ролларни ўрганиш, меҳнат орқали масъулиятни ҳис қилиш ва мулоқот орқали ўз фикрини ифодалаш кўникмалари болани мактаб ҳаётига ва ундан кейинги мураккаб ижтимоий муносабатларга тайёрлайди.

Яқуний хулоса сифатида айтиш мумкинки, мактабгача ёшдаги бола шахсини шакллантириш — бу келажак жамиятининг маънавий қиёфасини яратиш демакдир. Ҳар бир боланинг ўзига хос индивидуал хусусиятларини ҳурмат қилган ҳолда, унга эркин танлов имкониятини бериш ва уни тўғри йўналтириш орқали биз нафақат билимли, балки руҳий соғлом, иродали ва юксак ахлоқли шахсни тарбиялаган бўламиз. Бу эса ўз навбатида боланинг келгусида муваффақиятли шахс сифатида ўз ўрнини топиши учун мустаҳкам пойдевор бўлиб хизмат қилади.

MUNDARIJA | TABLE OF CONTENTS | СОДЕРЖАНИЕ

1.	STRATEGIES TO ENHANCE STUDENT MOTIVATION IN LEARNING Sevinch Rustamova	3
2.	UMUMTA'LIM MAKTABI O'QUVCHILARI O'RTASIDA KITOBXONLIKKA OID LOYIHALARNI AMALGA OSHIRISHDA XALQARO TAJRIBALAR Tairova Feruza Sayfullayevna Sadulloyeva Moxinur Sadullo qizi	6
3.	THE ROLE OF NATIONAL AND RELIGIOUS VALUES IN HUMAN EDUCATION. Haqqulov Mehridin Yunusovich Sadulloyeva Moxinur Sadullo qizi	13
4.	THE IMPORTANCE OF ENGLISH AS A SECOND LANGUAGE FOR STUDENTS Sadulloyeva Moxinur Sadullo qizi	19
5.	ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ НЕКОТОРЫХ ОЙКОНИМОВ АНДИЖАНСКОЙ ОБЛАСТИ Шохислом Исмоилов	25
6.	LINGVOPRAGMATIKA ASOSIDA MULOQOT KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI Suvanov Ilyos Diyarovich	28
7.	MEDIA SAVODXONLIK BUGUNGI TA'LIM JARAYONIDAGI O'RNI Aldasheva Sayyoraхon	35
8.	Мактабгача ёшда бола шахсининг шаклланиши Ходжаева Саида Кодировна	43